

Asiakasväkivalta lastensuojelussa

Integroiva kirjallisuuskatsaus sosiaalityöntekijään kohdistetun asiakasväkivallan vaikutuksesta sosiaalityöntekijän kykyyn suojella lasta, sekä asiakasväkivallan ehkäisyn ja hallinnan keinoista.

Niina Viljanen Y2202019
Pro gradu-tutkielma
Sosiaalityö
2023

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Asiakasväkivalta lastensuojelussa:

Integroiva kirjallisuuskatsaus sosiaalityöntekijään kohdistetun asiakasväkivallan vaikutuksesta sosiaalityöntekijän kykyyn suojella lasta, sekä asiakasväkivallan ehkäisyn ja hallinnan keinoista.

Tekijä: Niina Viljanen

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 72

Vuosi: Syksy 2023

Tiivistelmä

Tämän pro-gradu tutkielman tarkoituksena oli luoda integroivan kirjallisuuskatsauksen menetelmällä kokonaiskuva asiakasväkivallasta, eli työntekijään hänen työnsä vuoksi kohdistetusta väkivallasta lastensuojelun kontekstissa, ja selvittää miten asiakasväkivalta vaikuttaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän suojelutehtävän toteuttamiseen, sekä koota yhteen asiakasväkivallan tehokkaita ehkäisy- ja hallintakeinoja. Lähtökohtana tutkielmassa oli lapsen edun toteutuminen asiakassuhteesta kumpuavasta väkivallasta huolimatta. Aihetta lähestytään tutkimuskysymyksien kautta: Millaisena asiakasväkivalta näyttäytyy lastensuojelussa? Miten asiakasväkivalta vaikuttaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän kykyyn suojella lasta? Millä keinoin asiakasväkivallan vaikutuksia pystytään ennaltaehkäisemään ja hallitsemaan lastensuojelussa? Tutkimus on rajattu lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun eli lastensuojelun avo- ja sijais- huoltoon.

Tutkimusaineisto koostui yhteensä 26 tieteellisestä tutkimusartikkelista, joista seitsemän on virallislähdettä. Tutkimusartikkeleista 19 oli kansainvälisiä tutkimusartikkeleita ja seitsemän oli kotimaisia. Tutkimusaineiston analyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisältöanalyysia.

Tutkimustuloksien mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistettu asiakasväkivalta oli hyvin yleistä. Asiakasväkivalta oli käsitteenä heikosti tunnettu ja tunnustettu lastensuojelun työyhteisössä, jonka vuoksi sen olemassaoloa ei välttämättä tiedostettu. Asiakasväkivalta yhdistettiin usein pelkästään fyysiseen väkivaltaan ja henkistä väkivaltaa ei välttämättä tunnustettu ja/tai tunnustettu väkivallaksi. Asiakasväkivallan todettiin vaikuttavan lastensuojelun sosiaalityöntekijän kykyyn pitää lapsen etu ensisijaisena toimintaperiaatteena ja tehdä lapsen edun mukaisia päätöksiä. Tutkimusten mukaan asiakasväkivalta vaikutti lastensuojelun prosesseihin negatiivisesti lapsen suojelun onnistumisen näkökulmasta.

Lastensuojelussa esiintyvän asiakasväkivallan ennalta ehkäisyn ja hallinnan kannalta pidetään merkittävänä väkivaltakäsitteistön tarkkaa määrittelyä, väkivaltatietouden lisäämistä, toimintamallien yhtenäistämistä ja esihenkilön saumatonta tukea työyhteisössä. Asiakasväkivalta tulisi nähdä lapsen kaltoinkohtelun riskitekijänä. Lasta pystytään suojelemaan ja tämän asiakasprosessit voivat edetä asianmukaisesti, asiakasväkivallasta huolimatta, jos työyhteisöllä on selkeä systemaattinen toimintamalli asiakasväkivaltaa käyttävien riskiperheiden varalle.

Avainsanat: asiakasväkivalta, lastensuojelu, sosiaalityö, sosiaalityöntekijä, integroiva kirjallisuuskatsaus

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	4
2 LASTENSUOJELU KONTEKSTINA	8
2.1 Lastensuojelun ideologiset lähtökohdat Suomessa	8
2.2 Lastensuojelulaki lastensuojelun sääntelijänä	14
2.3 Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän suojelutehtävä	16
3 ASIAKASVÄKIVALTA	22
3.1 Asiakasväkivalta käsitteenä	22
3.2 Asiakasväkivalta lain näkökulmasta	25
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
4.1 Tutkimusaiheen valinta, tutkimustavoite ja -tehtävä	28
4.2 Integroiva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	29
4.3 Tutkimusprosessin kuvaus	31
4.4 Aineistolähtöinen sisältöanalyysi	36
5 TULOSLUKU	39
5.1 Millaisena sosiaalityöntekijään kohdistettu asiakasväkivalta näyttäytyy lastensuojelussa?	39
5.1.1 Asiakasväkivallan taustasyitä	40
5.1.2 Asiakasväkivallan yleisyys ja ilmenemismuodot	42
5.2 Asiakasväkivallan vaikutukset sosiaalityöntekijän kykyyn suojella asiakaslasta	48
5.2.1 Sosiaalityöntekijän mielenterveys	48
5.2.2 Sosiaalityöntekijän puuttumisvelvollisuus	50
5.2.3 Lastensuojelun rakenteelliset haasteet	52
5.2.4 Asiakasväkivallan uusiutuminen	52
5.3 Asiakasväkivallan vaikutuksien ehkäisy ja hallinta	54
5.3.1 Väkivaltakäsitteiden määrittely	55
5.3.2 Asiakasväkivaltatietoisuuden lisääminen	56
5.3.3 Työyhteisön toimintamallien yhtenäistäminen	57
5.3.4 Esihenkilöiden tuki ja esimerkki	59
6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	62

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Lastensuojelu on epäonnistunut useasti tavoitteessaan suojella asiakaslasta kaltoinkohtelulta viime vuosina. Epäonnistumiset ovat puhuttaneet meitä uutisotsikoissa. Toiset uutiset keskittyvät lapsen kokemaan kaltoinkohteluun, kun taas toiset hakevat syylistä. Epäonnistumisiin johtaneita syitä on haettu perustellusti lastensuojelun kriisin ja jännitteiden kentältä, jossa vastuu lastensuojelun tosiasiallisesta toteutumisesta on yksittäisen sosiaalityöntekijän harteilla (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 13b§.) Lastensuojelun rakenteelliset ongelmat, kuten henkilöstöressurssipula, osaamisen ja valvonnan haasteet ovat vaikuttaneet osaltaan lastensuojelun kriisiytymiseen. Kriisiytyminen vaikeuttaa lastensuojelun vastuunjakoja, lain toimeenpanoa, päätöksentekoa ja valvontaa, eli käytännössä näin myös niitä tekijöitä, jotka turvaavat sosiaalityöntekijän työsäjäksämistä ja lapsen suojeluprosessia. Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on kommentoinut lastensuojelun tilannetta tällä hetkellä yhdeksi merkittävimmistä perus- ja ihmisoikeusongelmasta Suomessa. (Puumalainen 2019; Pekkarinen 2022.)

Asiakasväkivallan negatiiviset vaikutukset sosiaalityöntekijän työssä jaksamiseen, työhyvinvointiin, työsuojelun tarpeen ja rakenteellisten haasteiden lisääjänä on tunnustettu, mutta lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään kohdistetun asiakasväkivallan vaikutuksia lapsen suojelun onnistumisen näkökulmasta ei ole tutkittu Suomessa. Tämän integroivan kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on luoda kokonaiskuvaa, millaisena asiakasväkivalta näyttäytyy lastensuojelussa, ja miten uhrin asema vaikuttaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän kykyyn suojella lasta. Tarkoituksena on myös koota yhteen asiakasväkivallan tehokkaita ehkäisy- ja hallintakeinoja.

Lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa lapset ovat aina lastensuojelun asiakkaita ja heidän asioistaan vastaa nimetty sosiaalityöntekijä (LSL 13 b§). Lastensuojelulain 27 §:n mukainen lastensuojelun asiakkuus alkaa, mikäli lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi omalla käytöksellään asettaa terveytensä ja kehityksensä vaaraan. Asiakkuus voidaan aloittaa myös, jos lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluita tai tukitoimia.

Lastensuojeluasiakkuuden lähtökohtana on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän toteuttama sosiaalityö. Sosiaalityöntekijät ovat viranomaisia ja toteuttavat julkisen vallan velvoitetta turvata ja edistää lapsen hyvinvointia ja yksilöllistä kasvua ja kehitystä. Sosiaalityössä tasapainoilevat perheelle tarjottava tuki ja vastentahtoinen kontrolli, mikä on omiaan luomaan jännitteistä pohjaa asiakasväkivallalle. (Pösö 2010, 325.) Lastensuojelun tosiasiallinen toteuttaminen on yksittäisen sosiaalityöntekijän henkilökohtaisella virkavastuulla, mikä tekee sosiaalityöntekijän roolista lapsen edun vaalijana haavoittuvan. (Pösö 2010, 326; Araneva 2016, 33–35, 46; HE 170/2021.)

Lastensuojelun on lain mukaan tarkoitus turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun viimekädessä julkisen vallan turvin (LSL 1§). Lastensuojelulaki antaa sosiaalityöntekijälle velvollisuuden ja vallan käyttää suurtakin harkintavaltaa lasta koskevassa päätöksenteossa. Harkintavallan käyttö edellyttää sosiaalityöntekijältä laaja alaista osaamista, kuten kykyä moraaliseen pohdintaan perhe-elämän alueella, joka koetaan usein yksityiseksi. Sosiaalityöntekijä kerää työssään lapsen elämää koskevaa yleistä tietoa perheeltä, ja suhteuttaa sitä vallitsevaan sosiaaliseen ja kulttuuriseen normistoon päätösharkinnassaan. (Pösö 2010, 326; Araneva 2016, 33–35, 46; HE 170/2021.)

Sosiaalityöntekijän tulee toimia aina päätöksiä tehdessään ensisijaisesti lapsen edun mukaisesti (LSL 4§). Tutkimusten mukaan asiakasväkivalta vaikuttaa sosiaalityöntekijän päätösharkintaan ja kykyyn pitää lapsen etu ensisijaisena toimintaperiaatteena, sekä tehdä lapsen edun mukaisia päätöksiä (Littlechild ym. 2016, 3; Lamothe ym. 2018, 310–311, 315). Lapsen etua pidetään lastensuojelun lähtökohtana ja toimintaperiaatteena, jolla pyritään lastensuojelulain 4§ ja 4b§:n mukaisesti turvaamaan lapsen oikeus muun muassa tasapainoiseen kehitykseen, hyvinvointiin, iän mukaiseen hoivaan ja huolenpitoon. Pahimmillaan asiakasväkivallan seurauksena lapsen suojelu on epäonnistunut ja lapsi kuollut. (Littlechild ym. 2016, 3; Lamothe ym. 2018, 310–311, 315.)

Asiakasväkivallan ja sen vaikutusten tiedostaminen ja tunnustaminen lastensuojelussa nähdään tärkeänä väkivallan ehkäisyn ja hallinnan kannalta (Ferguson ym. 2021, 20; Parveen 2023). Asiakasväkivallan ehkäisy ja hallinta on myös työhyvinvointi ja -tur-

vallisuuskysymys. Työturvallisuuslain (23.8.2002/738) 27 §:n mukaan asiakasväkivallan ehkäisy ja hallinta on työnantajan velvollisuus. Työturvallisuuslain 27§:n näkökulma on työntekijän terveyshaittojen ehkäisy. Laki ei ota kantaa välillisiin vaikutuksiin, kuten esimerkiksi sosiaalityöntekijän harkintakyvyn heikentymiseen, joka taas voi johtaa virkavirheeseen ja pahimmillaan lapsen suojelun epäonnistumiseen. Lastensuojelussa asiakasväkivallan tiedostamisen ja tunnustamisen merkittävänä haasteena näyttääytyy väkivaltakäsitteen yhdistäminen usein vain fyysiseen väkivaltaan, joka on kuitenkin vain yksi väkivallan ilmenemismuoto (Littlechild ym. 2016, 3; Robson ym. 2014; Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2020; Parveen 2023, 5983).

Työturvallisuuslaista huolimatta työpaikoilla on vaihtelevia käytäntöjä asiakasväkivallan ehkäisyn ja hallinnan varalle, ja asiakasväkivaltaan suhtautuminen vaihtelee välipitämättömyydestä tavoitteelliseen puuttumiseen kansainvälisten ja kotimaisten tutkimuksien mukaan (Lamothe ym. 2018, 309–310). Johanna Pulkkisen (2021, 3) tuoreen väitöskirjan ”Väkivallan uhan hallinta Suomessa sosiaali- ja terveydenhuoltoalan työssä” mukaan noin puolet (N = 3 010, 47,2 %) sattuneista uhkatilanteista eivät johda toimenpiteisiin työpaikalla. Joka viides sosiaalialan korkeakoulutettu on Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n järjestämän tutkimuksen mukaan kokenut asiakasväkivaltaa työssään. Kansainvälisen tutkimuksen mukaan luvut ovat vieläkin korkeammat. (Robson ym. 2014; Vartia- Väänänen ym.2016; Parveen ym 2023, 5964.)

Aiheen ajankohtaisuuden nosti esille Sanna Marinin hallituksen pyrkimys puuttua lastensuojelun haasteisiin ja viranomaisiin kohdistuvaan väkivaltaan hallitusohjelman tavoitteissa. Hallitusohjelman tavoitteina olivat muun muassa viranomaisiin kohdistuvaan häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen puuttuminen, ammattitaitoisen työvoiman turvaaminen sekä lasten ja perheiden hyvinvoinnin lisääminen (Illman 2020, 6–7; Valtioneuvosto 2019). Hallitus pyrki vahvistamaan lapsen oikeuksien ja lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tavoitteiden toteutumista puuttumalla sosiaalityöntekijöiden työkuormitukseen (HE 170/2021; Sisäministeriö 2021, 7–8; Lastensuojelulaki LSL 13.4.2007/417, 13 b §).

Tein asiakasväkivallasta lastensuojelussa kandidaatintutkielmani, jonka myötä huomasiin jatkotutkimustarpeen asiakasväkivallan vaikutusten ehkäisyn ja hallinnan osalta

ja halusin jatkaa aiheen kokonaisvaltaisempaa työstämistä Pro gradu-tutkimuksessa. Lähestyn aihetta tutkimuskysymyksien kautta: Millaisena sosiaalityöntekijään kohdistettu asiakasväkivalta näyttäytyy lastensuojelussa? Miten asiakasväkivalta vaikuttaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän kykyyn suojella lasta? Millä keinoin asiakasväkivallan vaikutuksia pystytään ennaltaehkäisemään ja hallitsemaan lastensuojelussa?

Mielestäni on tärkeää tiedostaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän ambivalentti rooli sosiaalityössä tuen tarjoajana ja toisaalta kontrollin ylläpitäjänä, jotta voi ymmärtää, millaiset tekijät mahdollisesti vaikuttavat sosiaalityöntekijöiden altistumiseen asiakasväkivallalle lastensuojelun jännitteisessä kontekstissa. Lähestyn lastensuojelua paljolti julkisen vallan käyttönä eli viranomaisten lakiin perustuvana toimintana, koska asiakasväkivalta vahingoittaa erityisesti sosiaalityöntekijän lain mukaista suojelutehtävän toteutumista, ja näin julkisen vallan velvoitetta suojella lasta viimekädessä. Tarkastelen aluksi lastensuojelua kontekstina ja asiakasväkivaltaa käsitteenä. Käsittelen sosiaalityöntekijän haavoittuvaa roolia lastensuojelussa julkisen vallan käyttäjänä ja lapsen edun turvaajana. Tämän jälkeen esittelen tulosluvussa millaisena asiakasväkivalta näyttäytyy lastensuojelun kontekstissa, asiakasväkivallan vaikutuksia sosiaalityöntekijän kykyyn toimia lapsen edun mukaisesti ja suojella lasta, sekä asiakasväkivallan ehkäisyn ja hallinnan keinoja.

2 LASTENSUOJELU KONTEKSTINA

2.1 Lastensuojelun ideologiset lähtökohdat Suomessa

Tässä luvussa käsittelen lasten suojelukysymyksen muuntumista keskiajalta nykyhetkeen. Pidän tärkeänä käsitellä lastensuojelun historiallista kehitystä pitkällä aikavälillä, sillä tarkasteltaessa suojelukysymyksen muuntumisissa eri aikakausina voidaan huomata, kuinka vahvasti lasten suojelukysymys on ollut aina sidonnainen eri aikakausien oikeudellisiin säännöksiin ja miten vahva kontrolli ja valta ovat olleet aina läsnä. Oikeudellisten säännösten lisäksi lastensuojelun historiallisen kehitystä pidetään ilmiönä sidonnaisena yhteiskunnalliseen tilanteeseen, aikaan ja paikkaan, lisäksi siihen on vahvasti vaikuttaneet muun muassa yhteiskunnassa vallinneet aatteelliset suuntaukset, uskomukset ja arvot. (Hämäläinen 2017,13.)

Lasten suojelu on kehittynyt keskiajalta kohti modernia lastensuojelua vuosisatojen saatossa yhteiskunnallisen muutoksen myötä vastaamaan ajan tarpeita. Lasten suojelun syvimmit juuret ajatellaan ulottuvan biologiaan. Suojelemalla nuorinta sukupolvea ihmiskunta on pyrkinyt turvaamaan jatkuvuutensa. Lastensuojelu julkisena ilmiönä on syntynyt paljon myöhemmin vasta 1800-luvun loppupuolella. Sillä tarkoitetaan kohtaa, jossa julkinen valta sai valtuudet puuttua yksityisenä pidettyyn perhe-elämään. Valtiollisen lastensuojelun katsotaan syntyneen 1900-luvun alkupuolella, lähellä Suomen itsenäistymisen vuosia (Hämäläinen 2007, 20; Harrikari 2019,22–23.)

Lastensuojelun ideologisia lähtökohtia tarkasteltaessa nousee esille suojelukysymyksen aikakaussidonnaiset tekijät, kuten yhteiskunnan rakenteelliset muutokset ja suojelun hallintaan käytetyt keinot, kuten rangaistukset. Tarkastelemalla näitä kahta muuttuvaa elementtiä voimme saada käsityksen lastensuojelun ideologisista lähtökohdista Suomessa eli lapsen suojelukysymyksen kehittymisestä. Lastensuojelukysymyksen ja sen hallinnan historiallista muuntumista voidaan peilata eri aikakausien oikeudelliseen säännöstelyyn. Lait on luotu vastaamaan aikakauden tarvetta ja kertovat aikakauden yhteiskunnallisista haasteista. Ennen ensimmäistä lastensuojelulakia lasten suojelu voitiin nähdä kasvatuksen ja holhouksen ideologioiden tasapainoiluna. Sitä säänselivät muun muassa tapaoikeus, kirkon köyhäinhuoltolaki ja perintökaaren holhousta

käsittelevät lait. (Hämäläinen 2007, 72; Harrikari 2019, 12–14.) Harrikari (2019, 24) jakaa teoksessaan ”Lastensuojelun historia” lastensuojelukysymyksen kehittymisen kolmeen eri pääaikakauteen: modernia lastensuojelua edeltävään aikakauteen (keski-aika- 1870-luku), moderniin aikakauteen (1870–1980) ja toiseen moderniin (1980–2007). Jako perustui aikakausia leimaaviin oleellisiin muutoksiin lastensuojelukysymyksen kehittämisessä. Käytän jakoa käsitellessäni lastensuojelun ideologian kehittymistä.

Lastensuojelua edeltävä kausi käsittelee lastensuojelukysymyksen kehittymistä keskiajalta vuoteen 1870. Lapsen asemaa ja näin myös hänen kohteluaan yhteiskunnassa määritteli, se onko hän syntynyt avioliitossa vai sen ulkopuolella ja onko hänet kastettu kristinuskoon. Keskiajalla kaste antoi lapselle ihmisoikeuden; vain kastetun lapsen surmaamisesta seurasi vanhemmille kuolemanrangaistus. Avioliitossa syntynyt lapsi oli yhteiskunnassa hyväksytty. Hänen laillisena edusmiehenään toimi hänen isänsä. Lapsen ruumiillinen kurittaminen nähtiin maakuntalakien mukaan erityisesti isän oikeutena. Avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten hallinnanoikeus vaihteli eri maakuntalakien ja perintökaarisäännösten mukaan. Yleensä lapsi oli äitinsä hallinnassa, hänet saatettiin myös asettaa kerjuulle seitsemän ikävuoden jälkeen vastaamaan itse elatuksestaan, tai hänet voitiin antaa kasvattilapiseksi kasvattiäidille. Orpolapsien hallinta katsottiin kuuluvan isän suvulle. (Harrikari 2019, 45–49.) Keskiajalla suojelukysymys näkyi syntymäaseman lisäksi maakuntalakien ja rikoslakien sääntelyssä, joissa lasta suojattiin ikärajoin. Syntymättömän lapsen ja tämän äidin surmaaminen nähtiin konnantyönä, vastuu elatuksesta oli aina toisella vanhemmalla tai suvulla seitsemään ikävuoteen asti ja lasta, joka ei ollut saavuttanut sukukypsyyttä ei voitu tuomita kuolemaan tai lainsuojattomaksi. (mt., 55–56.)

Kulkutautien, sotien ja nälänhädän aikaan 1500-luvulla suojelukysymys nähtiin pyrkimyksenä pitää lapset hengissä. Sodat, nälänhätä ja kulkutaudit johtivat korkeaan lapsikuolleisuuteen, orpojen määrän kasvuun ja hoidon laiminlyöntiin. Kirkko vastasi suojelun tarpeeseen huolehtimalla aiemmasta poiketen myös orpojen ja köyhien lasten suojelusta organisoimalla lasten huoltoa ja normittamalla kasvatusta. Kaste ja kummius olivat ajan suojelutekniikoita keskiajalta lähtien. Kasteella lapsi otettiin jumalan

yhteyteen ja häntä suojattiin kadotukselta. Kummijärjestelmän kautta järjesteltiin kasvatusta ja hoitoa. Konfirmaatiolla lapsi siirrettiin sukukypsyyteen, mikä taas määritteli hänen asemaansa rikosoikeudellisesti. (Harrikari 2019, 72, 86, 87.)

Irtolaisuuden käsite muodostui 1600-luvulla Suomen kuuluessa Ruotsille. Tuolloisen Ruotsin puolella perustettiin ensimmäinen lastenkoti, jossa tarjottiin orvoille, köyhille lapsille ja heidän äideilleen ylläpitoa, tarkoituksena saada heidät tulevaisuudessa vastaamaan yhteiskunnan tarpeisiin eli työvoimaksi (Harrikari 2019, 76–76). Suomen puolella ensimmäinen lastenkoti avattiin 1700-luvulla. Samaan aikaan kuin irtolaisuuteen puututtiin, haluttiin vahvistaa perinteisiä sukupolvisuhteita ja laajentaa sukupolvikuilua. Säännöstely toimi molempiin suuntiin. Sillä pyrittiin suojelemaan yhteiskuntaa ”hallitsemattomilta” tai myöhemmin ”kunnianttomilta” lapsilta, jotka esimerkiksi kirosivat vanhempiaan tai fyysiseksi rikkoivat vanhempien koskemattomuutta. Hallinnankeinoina rikoskaareen oli kirjattu lapsen ruumiin, häpeän ja kuoleman rangaistuksia, joista kovimmat rangaistukset tulivat vanhempia vastaan asettumisesta. Toisaalta myös vanhempien inesti ja sukurutsaus olivat kuolemanrangaistukseen johtavia tekoja. (mt., 68, 86–87, 127, 330.)

Vuonna 1860 suurten nälkävuosien aikana siirryttiin kohti lastensuojelun modernia aikakautta. Nälkävuosien myötä lapsia jäi paljon orvoksi ja lapsikuolleisuus oli suurta. Väestöä muutti maalta kaupunkiin. Eriarvoisessa asemassa olleet lapset olivat turvattomampia kaupungeissa kuin maalla, missä yhteisöllisyys kannatteli. Maatalousyhteiskunnan sosiaaliset ongelmat kärjistyivät ja teollistuvan yhteiskunnan myötä heräsi huoli kaupunkien pitkiä työpäiviä tekevästä vanhemmista ja laumoittain yksin kulkevista lapsista. Tämä näkyi kasvavana rikollisuutena. (Pulma 1987, 64–65; Raunio 2010, 11–12; Harrikari 2019.) Heikoimmassa asemassa olevista lapsista puhuttiin turvattomina lapsina, jotka katsottiin olevan oikeutettuja köyhäinapuun. Turvattomien lasten, jotka eivät saaneet turvapaikkaa sukulaisten tai tuttujen perheestä, suojelun päämuoto oli 1800-luvun lopulla elätehoito. Tämä tarkoitti lapsen huutokauppaamista vähiten hänen elatuksestaan pyytävälle. Huutokauppa määriteltiin suojelun hallinnan keinoksi vaivaishoitoasetuksessa. Lasten huutokauppaaminen loppui käytännössä vasta 1900-luvun alussa, vaikka se kiellettiin jo vuonna 1891. (Pulma 1987, 28,76.)

Vuonna 1885 vaivaishoito siirtyi kirkoilta kunnille. Kunnallinen apu ei pystynyt vastaamaan yhteiskuntarakenteen muutoksesta seuranneeseen turvattomuuteen ja kasva-
vaan avuntarpeeseen. Rinnalle nousi lukuisia porvariston ja sivistyneistön yhdistyksiä.
Yhdistykset perustivat erilaisia laitoksia, kuten lastensuojelulaitoksia. Lapset haluttiin
pelastaa turmiolta vetoamalla yhteiskunnalliseen vastuuseen lapsista. Valtio otti vas-
tuuta kaupunkien lapsista muun muassa tukemalla kunnalliseksi sosiaalihuolloksi kat-
sottuja köyhien työtupia, joissa aliravitut lapset ja heidän vanhempansa saivat ruuan
työtä vastaan. (Hämäläinen 2007, 36, 59.)

Modernin aikakauden katsotaan alkaneen 1870-luvulla, jolloin perustettiin Turvatto-
mien lasten kasvatusyhdistys (Harrikari 2019, 30). Turvattomien lasten kasvatusyh-
distys organisoï muun muassa Suomeen laitosverkoston. Se toimi valtiolliskansallisen
järjestöverkoston avulla ja tavoitteli naisten ja lasten yhteiskunnallisen aseman paran-
tamista. Käytännössä sen avulla pystyttiin puuttumaan aikakauden näkyviin ongel-
miin, kuten prostituutioon ja orpojen huoltoon. (Toikko 2005, 68, 73.) Sosiaalityö
käsitteenä alkoi muodostua köyhäin ja vaivaistenhoidon siirryttyä kirkolta kunnalle.
Vaivaishoitoasetuksessa 1987 kuvataan ensimmäisen kerran sosiaalialan työntekijää.
Hänestä käytetään nimeä peräänkatsojamies. Peräänkatsojamiehen tehtävä oli valvoa
oman kunnan köyhiä. Vapaaehtoistyöntekijöitä kutsuttiin köyhäinkaitsijoiksi ja las-
tentarkastajiksi. (Toikko 2005, 73.) 1900- luvulla lasten asioita ryhdyttiin hoitamaan
omana erityisenä sosiaalisena kysymyksenä ja sosiaalityötä kuvattiin tarkastamisena.
Modernia aikakautta voidaan pitää lastensuojelukysymyksen murroskautena. Isän val-
lan oppi alkoi murentua. Lapsen asema alkoi erottua aikuisen asemasta. Lapsuuden ja
lapsen edun käsite muodostua. Lastensuojelu käsitteenä muodostui ja korvasi suojelu-
kasvatuksen, suojelukysymyksen irtautuessa irtolais-, vaivais- ja vankeinhoidosta.
(Harrikari 2019, 30, 144–145, 203.)

Tanskanen (2019a) on tutkinut lastensuojelun ideologian muuntumista viimeisen vuo-
sisadan aikana eli siitä hetkestä, kun ensimmäinen lastensuojelulaki tuli voimaan. Tut-
kimuksen mukaan lastensuojelussa on tapahtunut lastensuojelulakien aikaudella mer-
kittäviä ideologisia muutoksia. Ensimmäinen lastensuojelulaki astui voimaan vuonna
1936, toinen vuonna 1983 ja kolmas vuonna 2007. Ensimmäisessä lastensuojelulaissa
(1937) lastensuojelusta käytetään ilmaisua: ”lasten ja nuorten henkilöiden yhteiskun-

nallinen suojeleminen ja huolto”. Laissa korostui kasvatustieteologia, jota toteutettiin kurituk-
sin ja rangaistuksin. Vanhemmat nähtiin viranomaistoiminnan kohteena ja heitä vel-
voitettiin antamaan tietoja viranomaisille. Lapsella ei ollut kuulluksi tuleminen oi-
keutta. Kasvatustieteologia näkyy muun muassa käsitteiden käytössä. Vanhemmista
käytettiin nimitystä kasvattaja, sijoitetuista lapsista kasvattilapsi ja sijaisperheistä kas-
vatuskoti. (Tanskanen 2019, 49, 74.) Jatkosotaa seuranneella uudelleen rakentamisen
kaudella lastensuojelu yhdistettiin kehittyvään sosiaalihuoltoon (Hämäläinen 2007, 4).

Lastensuojelulakia muutettiin radikaalisti vasta vuonna 1983. Tuolloin lain kokonais-
uudistuksen myötä lastensuojelun ideologinen painopiste siirtyi kasvatustieteologiasta
palveluideologiaan (Tanskanen 2019, 68). Toisessa lastensuojelulaissa esiteltiin sosi-
aalityön eri toimintamuodot. Tämä tarkoitti Pösön (2007, 67) mukaan sitä, että lasten-
suojelun sosiaalityö nähtiin omana erityisenä toimintana ensimmäisen kerran. Lasten-
suojaus kuvattiin lasten ja perheiden palveluna ja siitä käytettiin palvelusanastoa
(Tanskanen 2019, 69). Suojelukysymyksen hallinnan keinot vaihtuivat rangaistuksista
ja kurituksesta rajoituksiin, palveluun ja tukemiseen. Lapsen aseman ja oikeuksien
sääntelyllä haluttiin lisätä lapsen oikeudellista asemaa yksilönä. Vanhempien ja lasten
toimijuus nousi esille tuettavan roolin myötä. Vanhemmille, huoltajille ja lapsille an-
nettiin mahdollisuus yhteistyökumppanuuteen viranomaisen kanssa. Lapsi sai lisäksi
oikeuden tulla kuulluksi ja viranomainen velvollisuuden selvittää tiedot lapsen näke-
myksestä omassa lastensuojeluasiassa. Käsite lapsen subjektiivisesta edusta kehittyi.
(mt., 74; Harrikari 2019, 257, 327; Hämäläinen 2007, 339, 3–4.)

Lastensuojelulain toinen uudistus vuonna 2007, johti kolmanteen lastensuojelulakiin.
Kolmannessa lastensuojelulaissa lastensuojelun palveluideologian nähtiin muuttuvan
asiakkuusideologiaksi. (Tanskanen 2019, 88.) Siirryttiin suojelutarpeen tekijöiden täs-
mentämisestä kohti lapsen oikeuksien turvaamista (Harrikari 2019, 257, 327). Lasten-
suojaus kuvataan asiakkuutena. Kasvatin, kasvattajan ja palvelun saajan sijaan puhu-
taan asiakkaasta (Tanskanen 2019, 88). Puhuttaessa lastensuojelun prosessin erivai-
heista puhutaan asiakasprosesseista (mt., 90). Lapsen yksilöllistä asemaa ja hänen oi-
keuksiaan ja osallisuuttaan korostetaan ja samalla vastuu lastensuojelusta siirrettiin
yleisesti kunnilta yksittäiselle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle (mt.,
156). Kolmannessa lastensuojelulaissa näkyy myös yhteiskunnallinen muutos ydin-
perheajattelun muuntumisesta kohti laajempaa perhekesitystä (mt., 148–149).

Modernia lastensuojelua voidaan tarkastella kokonaisuutena monesta eli näkökulmasta, kuten palvelukokonaisuutena, julkisen vallan käyttönä eli sosiaalityöntekijän lakiin perustuvana viranomaistyönä, sekä suhdeperustaisena työnä. Harrikarin (2019, 257, 327) näkemyksen mukaan modernia lastensuojelua on määritellyt alkuajoilta alkaen neljä teemaa 1) yhteiskunnallistaminen, 2) lainsäädännöllinen, 3) lasten näkeminen omana erityisenä ryhmänään (irtautuminen irtolais-, vaivais- ja vankeinhoidosta) ja 4) ammatillistuminen.

Lastensuojelun ideologiaan ja historiaan perehdyttäessä voidaan nähdä miten lasten asema suhteessa vanhempiin ja yhteiskuntaan on muuttunut aikakausien myötä. Suojelua tarvitsevat lapset ovat olleen monella tapaa eriarvoissa asemassa verrattain muihin lapsiin. Eriarvoisuus on näkynyt suojelua tarvitsevien lasten elämässä muun muassa häpeänä, heidän kaltoinkohtelunaan, mielenterveys- ja päihdeongelmina, perhe-ristiriitoina ja perheväkivaltana. Lasten välisten hyvinvointierojen on todettu jättäneen syviä traumoja nyt jo edesmenneiden suojelun tarpeessa olleiden lasten elämään (Bardy ym. 2013, 17–19.) Suojelukysymyksen voidaan todeta olleen sidonnainen eletävän aikakauden oikeudellisiin säännöksiin, kuten kirkollislakiin ja myöhemmin lastensuojelulakiin, jotka ovat määritelleet yhteiskunnan roolia, kuten valtaa ja kontrollia lapsen ja tämän vanhempien välisissä suhteissa. Lastensuojelukysymykseen ovat vaikuttaneet lisäksi aina yhteiskunnallinen tilanne, aatteelliset suuntaukset, uskomukset ja arvot, aika ja paikka. Lastensuojelukysymystä on pyritty hallitsemaan erilaisin keinoin, kuten rangaistuksin. (Harrikari 2019, 12–14; Hämäläinen 2007, 72.) Harrikari (2019, 24.) Suojelukysymys on muuttunut keskiajalta lapsen hengissä pitämisestä kohti lastensuojelun ”toista modernia” eli tämänhetkistä tilannetta, jossa lapsi nähdään arvokkaana yksilönä ja lapsuus nähdään ainutkertaisena suojelun arvoisena matkana kohti aikuisuutta. Rangaistusmenettelystä on siirrytty kohti tukitoimia. Lapsen aktiivista toimijuutta omassa elämässään tuetaan erilaisilla oikeuksilla, jotka nähdään aikuisen velvollisuutena toteuttaa. Vuosien myötä on kerätty ymmärrystä siitä, että tasa-arvo lisää hyvinvointia ja epätasa-arvo pahoinvointia, johon lastensuojelun sosiaalityö nykyisin pyrkii vastaamaan eriarvoisuutta tasaavasti lastensuojelulain edellyttämällä tavalla. (Mt., 2013, 17–19.)

2.2 Lastensuojelulaki lastensuojelun sääntelijänä

Lasten suojelun nähdään perustuvan palvelukokonaisuuteen, joka koostuu ehkäisevästä lasten suojelusta ja lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta. Olen rajannut tämän Pro gradu-tutkielman lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun, jolla on viimeisjainen vastuu lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta lastensuojelulain mukaan. Lastensuojelu on monissa kunnissa järjestetty lastensuojelun avohuoltona, sijaishuoltona ja jälkihuoltona. Olen rajannut jälkihuollon tämän Pro gradu-tutkielman ulkopuolelle, sillä jälkihuolto perustuu vapaaehtoisuuteen (LSL, 3, 38, 40,75 §). Käytän tässä tutkielmassa lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta yksinkertaisempaa käsitettä lastensuojelu. Lastensuojelulain 6 §:n mukaan lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta ja nuorella tarkoitetaan 18–24-vuotiasta.

Lastensuojelusta säätää lastensuojelulaki, joka määrittelee hyvin paljon millaisena, lastensuojelu näyttäytyy nyky-yhteiskunnassa. Lastensuojelulain 13b §:n mukaisesti lastensuojelun julkista valtaa käyttää lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (LSL 13 b§), joka vastaa yksittäisen lapsen lastensuojeluprosessien toteutumisesta kokonaisvaltaisesti. Lastensuojelu nähdään Suomessa kriisien ja jännitteiden kenttänä, johon ovat vaikuttaneet lastensuojelun rakenteellisten ongelmat, kuten henkilöstöressurssipula ja vastuun kasautuminen lapsen suojelutehtävästä yksittäiselle sosiaalityöntekijälle. Osaamisen ja valvonnan haasteet ovat johtaneet osaltaan lastensuojelun kriisiytymiseen. Kriisiytyminen vaikeuttaa lastensuojelun vastuunjakoa, lain toimeenpanoa, päätöksentekoa ja valvontaa. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 13b§; Puumalainen 2019; Pekkarinen 2022.)

Kansallisella tasolla lastensuojelun toiminnasta säätävät lastensuojelulain lisäksi muun muassa Suomen perustuslaki (PL 11.6.1999/731), ja sosiaalihuoltolaki (SHL 30.12.2014/1301). Suomen perustuslain 9.3 § ja 19.3 § säätävät lapsen osallisuudesta ja yhdenvertaisuudesta sekä julkisen vallan velvollisuudesta turvata lapsen hyvinvointi. Lastensuojelulaki taas täydentää perustuslakia lapsen oikeudesta suojeluun ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuuksista huolehtia sen toteutumisesta. Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmisoikeusjulistus (1948) ja lapsen oikeuksien yleissopimus (1989) määrittelevät lapsen edun ensisijaisuuden kaikessa viranomaistoiminnassa. (Hakalehto 2018, 15–21.)

Lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa lapset ovat aina lastensuojelun asiakkaita. Lastensuojelulain 27 §:n mukainen lastensuojeluasiakkuus alkaa, mikäli lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi omalla käytöksellään asettaa terveystensä ja kehityksensä vaaraan. Tällöin sosiaalityöntekijä toteaa palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä lastensuojelulain mukaisten palveluiden ja tukitoimien tarpeen. Lapsi voi siirtyä lastensuojelun asiakkaaksi myös ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista, mikäli hänet joudutaan sijoittamaan kiireellisesti tai avohuollon tukitoimia aloitetaan (Araneva 2016, 128).

Lastensuojelun asiakkuus ei ole valinta, vaan sen luonne on velvoittava. Lastensuojelun avohuollon tukitoimien tulee olla intensiivisiä, kontrolloivia ja selkeään muutokseen tähtäviä. Avohuollon tukitoimien ei ole tarkoitus ylläpitää tai hallita lapsen kanalta kohtalaisia elinoloja, vaan selvästi saada aikaan haluttu muutos kohtuullisessa ajassa niin, että lapsen kasvu ja kehitys pystytään turvaamaan. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä vastaa avohuollon tukitoimien aloittamisesta, vaikuttavuuden arvioinnista ja lopettamisesta. (Araneva 2016, 179–180, 259–261.)

Avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia sijaishuoltoon nähden, ja näin lastensuojelulaki velvoittaa, että asiakkaana olevan lapsen vanhempia on tuettava lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa ensisijaisesti lastensuojelun avohuollon tukitoimin (LSL, 34 §). Lastensuojelulain 36 § ja 37 §:n mukaisia avohuollon tukitoimia ovat muun muassa tehostettu perhetyö, perhekuntoutus ja lapsen sijoittaminen avohuollon tukitoimena. Avohuollon tukitoimien ensisijaisuus ei saa kuitenkaan olla syy sijaishuollon järjestämisen viivästymiselle, mikäli avohuollon tukitoimilla ei saavuteta pysyvää muutosta kohtuullisessa ajassa lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Sosiaalityöntekijän tulee puuttua tilanteeseen ja järjestää lapsen sijaishuolto mahdollisimman nopeasti, mikäli lapsen etu sitä vaatii.

Sijaishuolto voidaan järjestää lapselle tilapäisenä turvaamistoimena tai ottamalla lapsi huostaan (Araneva 2016, 179–180). Lapsen sijaishuolto järjestetään kodin ulkopuolella perhehoitona, laitoshuoltona tai muuna lapsen tarpeeseen vastaavana hoitona. Perhehoito on ensisijainen vaihtoehto laitoshuoltoon nähden. Lapsen asioista vastaava

sosiaalityöntekijä valmistelee sijoituksen ja valitsee sijaishuoltoapaikan. Sijaishuolto- paikka valitaan lapsen edun mukaisesti ja tämän yksilölliset tarpeet huomioiden. Sijaishuollon onnistuminen lapsen hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen turvaamisen näkökulmasta edellyttää monialaista yhteistyötä jo suunnitteluvaiheesta lähtien. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL n.d.)

Lapsen huostaanottopäätöksen tekee lastensuojelulain 41 § ja 43 §:n mukaisesti lastensuojelun johtava viranhaltija tai hallinto-oikeus. Tämä on poikkeava toimintamalli verrattain moniin muihin pohjoismaihin. Esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa huostaanottopäätöstä haetaan tuomioistuimelta (Lastensuojelun keskusliitto 2018). Suomessa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee päätöksen yhdessä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa, ja huostaanottoa haetaan hallintotuomioistuimelta vain, mikäli huoltaja tai yli 12-vuotias lapsi vastustaa huostaanottopäätöstä (LSL 43§).

Sijaishuollon tai yli kuusi kuukautta kestäneen avohuollon sijoituksen jälkeen lapsella on oikeus jälkihuoltoon, jonka tarkoitus on tukea kotiutumista sijoituksesta ja auttaa itsenäistyvää nuorta uudella elämän taipaleella erilaisin jälkihuollon tukitoimin, kuten tarjoamalla psykososiaalista, taloudellista ja taloudenhallinnan tukea. (LSL 75–76 §.)

2.3 Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän suojelutehtävä

Lastensuojelun lähtökohtana on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän toteuttama sosiaalityö. Sosiaalityöntekijä sitoutuu työssään ensisijaisesti lapsen suojelutehtävään ja lapsen edun ensisijaistamiseen. Suojelutehtävän toteuttaminen perustuu jatkuvaan, huolelliseen ja luotettavaan lapsen tilanteen arviointiin. (Jaakola ym.2022, 359-360.) Edeltävässä luvussa käsittelin, sitä miten lastensuojelulaki säännöstelee lastensuojelua ja miten lastensuojelun erityisen osaamisen ydin perustuu lapsen oikeuksien sopimukseen. Tässä luvussa tarkastelen miten lastensuojelun sosiaalityöntekijä toteuttaa lastensuojelulain asettamaa lapsen suojelutehtävää arvioimalla lapsen tilanetta, sekä avaan käsitettä lapsen edusta.

Lastensuojelulaki asettaa sosiaalityöntekijälle virkavelvollisuudet, joiden toteutumisesta hän vastaa virkavelvollisuudellaan. Lastensuojelulain mukaan lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on kokonaisvaltainen vastuu huolehtia, että lapsen lastensuojelulain 1 §:n mukainen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun toteutuu lapsen edun mukaisesti. Lastensuojelun on lastensuojelulain 4§:n mukaisesti edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia, tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa, sekä pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia lastensuojelun avohuollon tukitoimilla. Tuen tarjoamisen lisäksi lastensuojelulaki 4§ määrittelee, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on myös käytettävä tarvittaessa julkista valtaa ja puuttuttava riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. (Yliruka ym. 2020, 48; LSL, 1§, 4§.)

Tarja Pösö (2010, 325–326) käsittelee sosiaalityöntekijän velvollisuutta käyttää tarvittaessa julkista valtaa ja puuttua perheen elämään instituutionaalisenä rajana ja sen ylittämisenä. Instituutionaalinen raja on kohta, jossa julkinen valta puuttuu perheen yksityisyyteen. Instituutionaalinen raja ylitetään silloin, kun sosiaalityöntekijä puuttuu perheen lasten ja vanhempien yksityisenä pidettyihin suhteisiin. Tällöin instituutionaalisenä rajana pidetään kohtaa, jossa perheen elämää tarkastellaan julkisen vallan turvin, ja tehdään päätöksiä, kuten lastensuojelun asiakkuuden aloittaminen tai lasten sijoittamista kodin ulkopuolelle koskevat päätökset. Lastensuojelulaki säätelee lastensuojelun toteuttamista ja näin määrittelee instituutionaalisen rajan. Samalla lastensuojelulaki jättää sosiaalityöntekijälle velvollisuuden ja vallan käyttää harkintavaltaa lasta koskevassa päätöksenteossa, lapsen edun mukaisesti. (Araneva 2016, 33–35, 46; HE 170/2021.) Instituutionaalisen rajan tiedostamista pidetään osana sosiaalityöntekijän ammatillisuutta. Instituutionaalisen rajan ylittäminen on Pösön (mt., 325) mukaan moraalinen kannanotto siihen mikä on lastensuojelun tehtävä ja vastaus siihen mitä me näemme yhteiskunnassamme hyväksyttävänä ja merkittävänä lapsen kasvun ja kehityksen kannalta.

Vastatakseen lastensuojelulain ja muiden Suomen lastensuojelua säännöstelevien lakien asettamiin vaatimuksiin tulee sosiaalityöntekijän tehdä jatkuvaa ja huolellista arviointia lapsen tilanteesta. Lapsen tilanteen arvioinnin onnistumista pidetään merkit-

tävänä tekijänä lapsen suojelutehtävän onnistumisen kannalta, sillä sen pohjalta sosiaalityöntekijä tekee päätöksiä lapsen lastensuojeluprosessin etenemisestä. Arvioinnissa on käytössä kaksi erilaista tapaa 1) harkinta- ja reflektiopainotteinen arviointi ja 2) muodollis- ja tuotepainotteinen arviointi. Harkinta- ja reflektiopainotteinen arviointi on Suomessa laajasti käytössä ollut malli. Se antaa sosiaalityöntekijälle laajan harkintavallan lapsen tilanteen arvioinnissa. Harkinta- ja reflektiopainotteinen malli edellyttää sosiaalityöntekijältä korkeatasoista ammatillisuutta- ja tiedollisia valmiuksia, joiden pohjalta hänen tulee kyetä keräämään tietoa, jäsentämään saamaansa tietoa ammatillisesti perusteltavalla tavalla ja tekemään sen pohjalta päätöksiä. Muodollis- ja tuotepainotteista arviointitapaa voidaan kutsua myös strukturoiduksi malliksi, jossa arviointia ohjaa muun muassa erilaiset muodolliset ohjeet ja strukturoidut menetelmät. Strukturoitu arviointitapa pyrkii sosiaalityöntekijästä riippumattomaan luotettavaan arviointiin standardisoitujen menetelmien turvin. Harkintaan- ja reflektioon painottuva arviointimalli puolestaan luottaa sosiaalityöntekijän ammattitaitoon ja antaa sosiaalityöntekijälle suuremman harkintavallan. (Jaakola ym. 2022, 360-363.)

Lastensuojelu nähdään monista muista sosiaalityön alueista poikkeavana kontekstina arvioida asiakkaan tilannetta sen haastavan luonteen vuoksi. Lastensuojelussa lapsen tilanteen arvioinnin haastavuuteen liitetään Jaakola ym. (2022, 262-264) mukaan neljä merkittävää tekijää 1) julkinen valta, 2) perhe- ja vanhemmuussuhteiden keskeisyys ja niiden henkilökohtainen luonne, 3) lastensuojelun tietoluonne ja 4) lakipainotteisuus, jossa lapsen etu on ensisijainen. Julkisen vallan läsnäolo mahdollistaa lapsen tilanteen arvioinnin ja hyvinvoinnin turvaamisen, silloinkin kun vanhemmat eivät ole yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa. Julkinen valta asettaa sosiaalityöntekijät vallan käyttäjinä eriarvoiseen asemaan vanhempiin nähden, mutta samalla se mahdollistaa lapsen hyvinvoinnin turvaamisen antamalla sosiaalityöntekijälle oikeuden tehdä tahdonvastaisiakin päätöksiä mahdollistaakseen lapsen oikeuksien toteutumisen. (Jaakola 2022, 362-363.) Lastensuojelun sosiaalityöhön kuuluu siis perheen tukemisen lisäksi perheen yksityiseksi nähdylle alueelle menemistä ja vastentahtoista perhesuhteiden kontrollia ja uudelleenorganisointia lastensuojelulain mukaisesti (Pösö 2010, 325–326). Arvioinnissa perhesuhteiden keskeisyys tuo arviointiin herkkyyden, joka vaatii sosiaalityöntekijältä, lapselta ja tämän läheisiltä tasapainottelua erilaisten, välillä hyvinkin haastavien tunteiden kanssa. Lastensuojelun tietoluonteella viitataan epävarmuuden

jatkuvaan läsnäoloon. Epävarmuus tiedon merkityksellisyydestä ja mahdollisesta virheellisyydestä liittyy siihen, että paljolti tietoa kerätään lapsen läheisiltä, joiden suhde lapseen on usein hyvin tunnerikas ja henkilökohtainen. Lastensuojelulain mukaisesti sosiaalityöntekijän tulee tehdä päätöksiä lapsen asiassa aina puolueellisesti, aina lapsen edun mukaisesti, ei vanhempien. (Jaakola 2022, 363.)

Lapsen edulla ei ole yksiselitteistä määritelmää ja sitä moititaan käsitteenä epämääräiseksi ja vakiintumattomaksi. Lapsen etu on lastensuojelulain merkittävä oikeusperiaate, jonka tulisi aina ohjata lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän päätösharkintaa ensisijaisesti (LSL 4§). Käytännössä tämä tarkoittaa, että sosiaalityöntekijän tulee päätösharkinnassa vertailla vaihtoehtoja ja valita niistä lapsen edun näkökulmasta paras (Araneva 2016, 175–176). Lapsen etua, joka voidaan nähdä lapsen turvallisuutena ja hyvinvointina pidetään myös lastensuojelun laadun mittarina (Jaakola ym. 2022, 359.) Lapsen edun ajatellaan olevan osa lapsikeskeistä ja -lähtöistä työskentelytapaa, jossa toimintaa tarkastellaan lapsen näkökulmasta (Araneva 2016, 176–177). Lapsen etu perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen ja kulkee punaisena lankana läpi Suomen lainsäädännön. Lasten oikeudet ovat ihmisoikeuksia, ja niiden tarkoitus on varmistaa lasten oikeus kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja hyvinvointiin lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Lasten oikeudet nähdään Suomen lainsäädännössä kantavana periaatteena ja aikuisten velvollisuudeksi toteuttaa. (Araneva 2016, 15; Iivonen 2016.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa määritellään lasten oikeudet neljän pääperiaatteen mukaisesti: ”Lasta ei saa syrjiä, lapsen etu pitää ottaa huomioon, lapsella on oikeus elämään ja kehittymiseen ja lapsen näkemystä pitää kunnioittaa.” Lastensuojelulaissa nämä lapsen oikeuksien sopimuksen ja perustuslain mukaiset ihmisoikeudet korostuvat. Lapsen edun ensisijaisuus on lastensuojelulain kantava periaate, ja se tulee huomioida kaikissa lastensuojelun toimissa, ei pelkästään päätöksen teossa. (Araneva 2016, 171, 174.) Lastenoikeuksien komitean mukaan Suomen lainsäädäntö ei viittaa lapsen etuun riittävän kattavasti eikä lapsen etua ole ymmärretty niin laajasti kuin lapsen oikeuksissa tarkoitetaan (Iivonen 2016).

Lapsen edun vaalimisen tavoitteena on tukea lapsen sosiaalista, älyllistä sekä tunne-elämän kehitystä ja kokonaisvaltaista terveyttä (Araneva 2016, 175). Lastensuojelulain 4 §:n mukaan sosiaalityöntekijän on punnittava, miten eri lastensuojelun toteutusvaihtoehdot turvaavat lapsen oikeuden 1) tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin sekä läheisiin ja jatkuviin ihmissuhteisiin, 2) oikeuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon, 3) oikeuden taipumuksia ja toivomuksia vastaavaan koulutukseen, 4) oikeuden turvalliseen kasvuympäristöön ja ruumiilliseen sekä henkiseen koskemattomuuteen, 5) oikeuden itsenäistymiseen ja kasvamiseen vastuulliseksi, 6) oikeuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan sekä 7) oikeuden kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomiointiin.

Punnittaessa lapsen etua tulee sosiaalityöntekijän huomioida myös lastensuojelun yhdenvertaisuus-, suhteellisuus- ja suunnitelmallisuusperiaatteet sekä kokonaisvaltaisesti perheen tukemisen periaate. Lisäksi on huomioitava vaikutukset myös tulevaisuuteen sekä ottaa huomioon lapsen ikä, kehitystaso, yksilölliset ominaisuudet ja lapsen oma mielipide. (Araneva 2016, 174–175; HE 170/2021, 22–23.)

Lapsen osallisuus nähdään merkittävänä tekijänä lapsen edun toteutumisessa. Tutkimusten mukaan lasten hyvinvointia ja osallisuuden kokemusta lisäävät sosiaalityöntekijän pysyvyys ja sosiaalityöntekijän lapsen kanssa viettämä aika (HE 170/2021, 33). Lapsella on oikeus tulla kuulluksi, ja hänen mielipiteensä tulee huomioida iästä riippumatta (LSL 5 §). Lapsen mielipide omassa lastensuojeluasiassaan tulee huomioida kokonaisuudessa lapsen etua mietittäessä. Sosiaalityöntekijällä on velvollisuus tavata lasta riittävän usein ja tuoda lapsen ääni kuuluviin. (LSL 29 §; Araneva 2016, 14–176.)

Lastensuojelulaki ja yhteiskunta asettavat lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle suuren virkavastuun ja kovat ammattitaidon vaatimukset suojelutehtävän toteuttamiseen. Vaikuttavan lastensuojelun toteuttaminen edellyttää sosiaalityöntekijältä lakiosaamisen lisäksi kykyä tehdä ammatillisesti vastuullisia ratkaisuja ja arvovalintoja. Tämä edellyttää sosiaalityöntekijältä kykyä tehdä oikeudellisesti päteviä ja ammatteettisesti hyväksyttäviä, asiakkaan edun mukaisia päätöksiä, sekä laatu- ja virhetietoisuutta, joka auttaa sosiaalityöntekijää huomioimaan mahdolliseen virhearviointiin

vaikuttavat riskitekijät. (Rostila 2001, 8; Jaakola ym. 2022, 372.) Sosiaalialan ammattieettinen ohjeistuksen mukaan sosiaalityöntekijän eettinen osaaminen on osa päätöksentekoketjua ja sen tulisi olla aina osa lastensuojelun prosessia. Ammattieettisen osaamisen nähdään kertyvän työkokemuksen myötä ja siihen nähdään kuuluvan sosiaalityöntekijän ammatillisia ja henkilökohtaisia piirteitä, kuten sosiaaliset taidot, kriittinen tietoisuus, vastuunotto, yhteistyökyky, eettinen rohkeus, luovuus, käsitys oikeudenmukaisuudesta, arvostelukyky ja harkinta. (Talentia 2022, 3, 39.) Sosiaalityöntekijän tulee lisäksi osoittaa pyrkimystä ylläpitää hyvää kommunikaatiota ja ammatillista suhdetta lapseen ja tämän läheisiin (Rostila 2001, 8). Sosiaalityöntekijän tekemän lapsen tilanteen arviointiin ja kykyyn toimia lapsen edunmukaisesti ajatellaan vaikuttavan sosiaalityöntekijän ammattitaidon vaatimusten lisäksi sosiaalityöntekijän mahdollisuus käyttää arviointiin riittävästi aikaa, mahdollisuus perehtymiseen ja huolelliseen harkintaan, jotta arviointi ei jää pinnalliseksi, sekä sosiaalityöntekijän saamaa työyhteisön ammatillista tukea ja mahdollisuutta peilata tekemäänsä arvion laatua. (Jaakola 2022, 370-372.)

3 ASIAKASVÄKIVALTA

3.1 Asiakasväkivalta käsitteenä

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos THL on pyrkinyt yhtenäistämään ammattilaisten ja asiantuntijoiden käyttämää väkivaltakäsitteistöä yhteisen ymmärryksen lisäämiseksi (THL 2020, 3–4). Väkivallan määritelmiä on useita, mutta yleisesti sillä viitataan hyökkävään käytökseen, jossa henkilö vahingoittaa toista tahallisesti henkisesti tai fyysisesti. Väkivaltaa kokenut henkilö, myös viranomainen on rikoslain (RL 19.12.1889/39) ja sisäministeriön sisäisen turvallisuuden parantamiseksi laaditun työkirjan mukaan uhri kokiessaan väkivaltaa. (Sisäministeriö 2022, 10–35.)

Maailman terveysjärjestö WHO jakaa määritelmässään väkivallan ilmenemismuodot fyysiseen ja henkiseen väkivaltaan sekä niiden seurauksiin. Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen käsitteistö perustuu WHON:n määritelmään, sen mukaan ”*Väkivalta on fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka johtaa tai joka voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai henkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen tai perustarpeiden tyydyttämättä jättämiseen.*” (Sosiaali- ja terveysministeriö STM 2014, 7–9; THL 2022.)

Asiakasväkivalta on väkivallan alakäsite. Asiakasväkivallan määrittely vaihtelee eri lähteiden välillä. Euroopan komission mukaan asiakasväkivaltaa määriteltäessä tulisi tunnistaa kolme merkittävää tekijää 1) asiakasväkivallan ilmenemismuodot, joista ainakin henkinen ja fyysinen tulee eritellä ja 2) asiakasväkivalta käsite ei rajoitu vain työpaikalla tapahtuvaan väkivaltaan vaan myös työpaikan ulkopuolella työn vuoksi koettuun väkivaltaan sekä 3) vaikutukset uhrille. (Milczarek 2010, 16–17.) Lähteestä riippuen asiakasväkivallan määrittelyssä on painotettu eri tavalla kaikkia kolmea merkittävää tekijää. Pidän tärkeänä tutustua erilaisiin asiakasväkivallan määrittelyihin syvemmän ymmärryksen käsitteen moninaisuudesta saamiseksi.

Sosiaali- ja terveysministeriön raportin ”Väkivallan uhka työelämässä” (STM 2014, 9–10) on suomenkielisistä määritteistä mielestäni perusteellisin, mutta siitä puuttuu

asiakasväkivallan vaikutuksien määrittely kokonaan. Sosiaali- ja terveysministeriön määritelmän mukaan asiakasväkivalta on: ”*Työnantajan ja työsuhteen ulkopuolisen tahon (esimerkiksi asiakas, potilas, palvelun käyttäjä tai omainen) kohdistamaa tekoa työntekijän tai työnantajan edustajaa kohtaan teon liittyessä työhön tai ammattiasemaan. Se voi olla mitä tahansa loukkaavasta käytöksestä vakavampaan uhkaan, fyysiseen väkivaltaan, ryöstöön tai muihin rangaistaviin tekoihin ja se voi toteutua yksittäisenä tapahtumana tai järjestelmällisempänä toimintana joko yhden tai useamman henkilön toimesta.*”

Kansainvälinen työjärjestö ILO (2013, 11) määrittelee asiakasväkivallan suppeammin, mutta kuitenkin huomioiden kaikki kolme Euroopan komission määrittelemää tärkeää tekijää ”*workplace violence in services sectors and measures to combat this phenomenon*” as ”*any action, incident or behaviour that departs from reasonable conduct in which a person is assaulted, threatened, harmed, injured in the course of, or as a direct result of, his or her work*”.

”*Työpaikkaväkivalta ja sen torjuminen. Työpaikkaväkivallaksi lasketaan kaikki ne toimet, välikohtaukset tai käytös, jotka poikkeavat kohtuullisesta käytöksestä ja jossa työntekijää pahoinpidellään, uhkaillaan, vahingoitetaan ja jonka seurauksena henkilö loukkaantuu työnsä aikana tai selvästi sen seurauksena*”(ILO 2013, 11)

Euroopan komission määritelmä asiakasväkivallasta ottaa myös huomioon asiakasväkivallan kaikki kolme elementtiä, myös mahdolliset väkivallan seuraukset uhrille. ”*Incidents where staff are abused threatened or assaulted in circumstances related to their work, involving an explicit or implicit challenge to their safety, well-being or health*”. (Milczarek 2010, 16–17.)

”*Tilanteet, joissa työntekijää kohdellaan asiattomasti, uhkaillaan tai pahoinpidellään hänen työnsä vuoksi ja, jotka vaarantavat hänen turvallisuutensa, hyvinvointinsa ja terveytensä epäsuorasti tai suorasti.*” (Milczarek 2010, 16–17.)

Yhdysvaltojen kansallinen työterveyden ja -turvallisuudenlaitos ”National Institute for Occupational Safety and Health” NIOSH kuvailee mielestäni asiakasväkivallan moni-

naisuutta parhaiten, mutta määritelmästä jää vaikutelma, että asiakasväkivallan on tapahduttava konkreettisesti työaikana. Määritelmä antaa painoarvoa henkiselälle väkivalalle ja erittelee vielä moraalisen väkivallan erikseen. Kyseisessä määrittelyssä huomioidaan myös asiakasväkivallan mahdolliset henkiset vauriot. “ *Violence in the workplace refers to any threat, physical and/or psychological, that is directed toward a person while at work. Violence can be physical, sexual, mental or moral. It is a generic term that covers all kinds of abuse: behavior that humiliates degrades or damages a person’s well-being, dignity and value.* ”

”Työväkivallalla tarkoitetaan mitä tahansa fyysistä ja/tai psyykkistä uhkaa, joka kohdistetaan työntekijään työaikana. Väkiältä voi olla fyysistä, seksuaalista, henkistä tai moraalista. Se nähdään yleisterminä, joka kattaa kaikenlaisen pahoinpitelyn: nöyryyttävän käytöksen, joka alentaa tai vahingoittaa henkilön hyvinvointia, ihmisarvoa ja arvostusta.”. (NIOSH)

Asiakasväkivallan liitännäiskäsitteitä ovat työväkiältä ja työpaikkaväkiältä, joissa tekijä voi olla myös työyhteisön jäsen, kuten kollega. (STM 2014, 9–10.) Kansainvälisessä kirjallisuudessa työ- tai työpaikkaväkivallasta puhuttaessa käytetään käsitteitä work-related violence ja workplace violence. Workplace violence käsitettä voidaan käyttää asiakasväkivallasta, kuten edellä mainituissa määrittelyissäkin on käytetty. Selvyyden vuoksi voidaan käyttää käsitteitä external work-related violence, external workplace violence tai client-initiated violence, joista selviää tekijän olevan aina työyhteisön ulkopuolinen. (Milczarek 2013, 17–18.)

Väkiältä voidaan kohdistaa uhriin välillisesti tai suoraan. Välillisen väkivallan synonyymina voidaan käyttää myös termiä epäsuora väkiältä. Välillisen väkivallan tiedetään olevan vaikeammin määriteltävissä, kokonaisvaltaisempaa ja salakavalampaa kuin suoran väkivallan. Välillisen väkivallan käyttö on yleistynyt muun muassa sosiaalisen median myötä. Välillistä henkistä asiakasväkiältä voi olla esimerkiksi sosiaalityöntekijän perheen uhkaaminen tai pyrkimys vaikuttaa muiden mielikuvaan esittämällä sosiaalityöntekijästä perättömiä syytöksiä. (Littlechild 2005a, 66; Littlechild ym. 2016, 3; Pulkkinen 2019, 12–14.)

3.2 Asiakasväkivalta lain näkökulmasta

Työväkivallan hallinta työpaikalla alkaa siitä, että väkivaltavaara tunnustetaan ja tämän jälkeen se arvioidaan (Antikainen- Juntunen 2007,156). Asiakasväkivalta kohdistuu usein yksittäiseen työntekijään hänen työtehtävänsä vuoksi, vaikka tosiasiallinen tarkoitus saattaa olla pyrkimys vaikuttaa organisaatioon, jolle viranomaisen työskentelee. Rikos- ja työturvallisuuslain (23.8.2002/738) lähtökohta on, että asiakasväkivaltilanteet aina ehkäistään, sillä työnantaja on velvollinen ehkäisemään uhkia, joista aiheutuu työntekijälle henkistä tai fyysistä haittaa. Työntekijän ei pitäisi joutua asiakasväkivallan uhriksi työnsä vuoksi. (Illman 2020, 10; Pulkkinen 2021, 12–14.)

Asiakasväkivalta on työhyvinvointi, -turvallisuus ja -suojaus. Työturvallisuuslain 27 §:n ja 28§:n mukaan asiakasväkivallan ja muun epäasiallisen kohtelun ehkäisy ja hallinta ovat työnantajan velvollisuus. Työnantajan velvollisuus on ennaltaehkäistä työntekijään kohdistuva väkivalta mahdollisuuksien mukaan niin, ettei siitä ole työntekijälle terveydellistä haittaa tai vaaraa. Ennalta arvaamattomien tilanteiden varalta työpaikalla on oltava yksikkökohtainen väkivallan uhan menettelytapaohje, josta selviää, miten väkivaltatilanteessa toimitaan ja miten väkivaltatilanteen jälkihoito järjestetään. Työturvallisuuslain 27§:n näkökulma on työntekijän terveyshaittojen ehkäisy. Laki ei ota kantaa välillisiin vaikutuksiin esimerkiksi sosiaalityöntekijän harjontakyvyn heikentymiseen. (Työturvallisuuslaki 27§, 28§)

Työturvallisuuslaki velvoittaa myös työntekijää kantamaan oman vastuunsa työsuojeluasioissa toimimalla aktiivisesti työturvallisuuden puolesta. Työntekijän tulee työturvallisuuslain 18§:n ja 19§:n mukaan muun muassa noudattaa työnantajan määräyksiä ja ohjeita, toimia huolellisesti varovaisuutta noudattaen sekä ilmoittaa havaitsemistaan työturvallisuusriskeistä. Työntekijällä on myös työturvallisuuslain 23§:n mukaan oikeus pidättäytyä työn tekemisestä, jos työstä aiheutuu vakavaa vaaraa työntekijän omalle tai työtovereiden hengelle tai terveydelle.

Työturvallisuuslain mukaan työnantajan on perehdytettävä työntekijät asiakasväkivallan ehkäisyyn ja hallinnan varalle. Lastensuojelun rakenteelliset ongelmat, kuten henkilöstöressurssipula, osaamisen ja valvonnan haasteet lisäävät henkilökunnan riittävän perehdyttämisen merkitystä työturvallisuuden ehkäisyyn ja hallinnan näkökulmasta.

(Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 13b§, Puumalainen 2019; Pekkarinen 2022.) Työturvallisuuslain 14 § käsittelee työntekijälle annettavaa opetusta, ohjausta ja perehdyttämistä. Työturvallisuuslain mukaan työnantajan on huomioitava työntekijän ammattitaito ja kokemus antaessaan työntekijälle perehdytystä. Työntekijän ammattitaito ja kokemus on huomioitava perehdytyksen intensiivisyydessä. Perehdytyksessä työntekijän on oikeus saada riittävät tiedot työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä sekä riittävä perehdytys työhön, työolosuhteisiin ja turvallisiin työtapoihin. Lisäksi työntekijälle on annettava opetusta ja ohjausta työstä aiheutuvan vaaran välttämiseksi. Työnantajan 14 §:n mukainen velvollisuus työntekijän perehdyttämiseen kattaa kaikki työntekijät, mukaan lukien sijaiset ja esimiesasemassa olevat.

Väkivaltatilanteiden varalta sosiaalityöntekijän on hyvä olla tietoinen asiakasväkivallan rikosoikeudellisesta luonteesta. Työntekijän työpaikalla kokema fyysinen väkivalta ja laiton uhkaus ovat virallisen syytteen alaisia rikoksia. Virallisen syytteen alainen rikos tarkoittaa, että syyttäjällä on oikeus päättää nostaako syytteen ilman rikoksen uhrin toivetta asiassa. Vastuu väkivaltateon rikosilmoituksesta ei pitäisi jäädä sosiaalityöntekijälle, vaan sen voi tehdä myös, vaikka esihenkilö. (Talentia 2016, 2022.) Henkinen väkivalta voidaan katsoa myös pahoinpitelyksi (fyysiseksi väkivallaksi), mikäli pahoinpitelyn normisto täyttyy. Pahoinpitelyssä pahoinpitelijän tulee todistettavasti aiheuttaa uhrilleen esimerkiksi ahdistusta ja mielenterveyshäiriötä. (RL 19.12.1889/39, 25 luku 7 §; Minilex 2022.)

Henkiseksi väkivallaksi luettu vainoaminen on rikoslain (19.12.1889/39) 25 luvun 7 a §:n mukaan rangaistava teko. Vainoaminen on määritelty rikoslaissa vainotun toistuvaksi seuraamiseksi, tarkkailuksi, uhkaamiseksi ja yhteydenotoiksi, joilla hän aiheuttaa vainotussa pelkoa ja ahdistusta. Maalittaminen linkittyy käsitteenä vainoamiseen. Se on käsitteenä vakiintumaton, ja sen rikosoikeudellista asemaa haetaan vielä eri oikeusasteissa (Ollila 2022). Sisäministeriön työryhmä toivoo maalittamisesta käytettävän yhtenäistä määritelmää, joksi se esittää seuraavaa:

”Maalittaminen on toimintaa, jossa yksittäinen henkilö omin toimin tai muita mobilisoidulla käynnistää tai kannustaa yhteen kohteeseen kohdistuvan järjestäytyneen häirinnän, joka voi olla suoraa tai epäsuoraa. Keinoja ovat muun muassa mustamaalaminen, yksityisluontoisten tietojen levittäminen tai uhkaaminen. Maalittaminen voi

kohdistua myös henkilöön hänen läheistensä kautta. Maalittamisen tavoitteena on vaikuttaa ihmisiin tai yhteiskunnan rakenteisiin ja instituutioihin sekä erityisesti niitä kohtaan tunnettuun luottamukseen.” (Sisäministeriö 2021, 13.)

Maalittamisen ja vainoamisen rikosoikeudelliseen vastuuseen saattamisen ongelmana on, ettei yksittäinen teko välttämättä täytä rikoksen tunnusmerkistöä tai se on yksittäisenä tekona rikosoikeudellisesti lievä (Sisäministeriö 2021, 10–34). Maalittamisesta ei voida vielä tuomita rikosoikeudelliseen vastuuseen, mutta maalittamisen uhri voi saada ainakin rikoslain 17 luvun 13 §:n ja 25 luvun 9 §:n, 7 a §:n ja 7 §:n mukaisilla nimikkeillä oikeutta maalittamiseen liittyvästä toiminnasta; näitä ovat ilkivalta, viestintärauhan rikkominen, kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, laiton uhkaus ja vainoaminen.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusaiheen valinta, tutkimustavoite ja -tehtävä

Kandidaatintutkielmani aiheena oli asiakasväkivalta lastensuojelun kontekstissa. Tämän Pro gradu- tutkielman suunnitteluvaiheesta lähtien on ollut selvää, että jatkan kandidaatintutkielman aiheeni työstämistä myös tässä tutkielmassa. Minulla on ammatillinen kiinnostus aihetta kohtaan. Olen töissä lastensuojelun avohuollossa ja asiakasväkivalta on ollut siellä paljon esillä. Se on osoittautunut yhdeksi keskeisimmistä ilmiöistä, joka vaikuttaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän toimintakykyyn niin työhyvinvoinnin, työturvallisuuden, kuin lapsen edun mukaisen lastensuojelun toteuttamisen näkökulmasta. Asiakasväkivalta on aiheena merkittävä niin yksilö kuin yhteiskunnallisella tasolla. Sen vaikutukset ulottuvat rakenteellisesti yhteiskuntamme hyvinvointiin.

Kandidaatintutkielmaa tehdessä huomasin, kuinka asiakasväkivaltaa oli tutkittu kansallisesti ja kansainvälisesti, mutta sen vaikutuksia lähestyttiin pääasiassa työhyvinvoinnin tai työturvallisuuden näkökulmasta tutkimuksissa. Asiakasväkivallan vaikutuksia asiakaslapsen suojelun toteutumiseen ei tutkittu suoraan. Löysin aiheesta kuitenkin kansainvälistä tutkimustietoa jonkin verran ja aihetta sivuttiin useassa tutkimuksessa valitsemastani näkökulmasta. Luonnollisena jatkumona aiheelle halusin tutkia, millaista kansainvälistä tutkimustietoa löydän asiakasväkivallan ennaltaehkäisystä ja hallinnasta lastensuojeluprosessien turvaamiseksi. Luonnolliseksi tutkimuksen lähtökohdaksi muodostui lapsen etu, ja sen ensisijaisuus asiakassuhteesta kumpuavasta väkivallasta huolimatta.

Olen huomannut, kuinka asiakasväkivalta on käsitteenä vieras ja usein tulkittu vain fyysiseksi väkivallaksi. Henkinen väkivalta on läsnä, mutta siitä ei aina puhuta väkivaltana. Toimintamallit asiakasväkivallanmuotoja käyttävien omaisten kanssa ovat muodostuneet käytännössä ja kandidaatintutkimukseni pohjalta tiedän, että niiden tutkimusperustaiselle vahvistamiselle olisi tarvetta. Pulkkinen (2021, 3) mukaan systemaattiset väkivallan ennaltaehkäisyn ja hallinnan toimintamallit vaativissakin tilanteissa ovat puutteellisia.

Tämän integroivan kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on selvittää, millaisena asiakasväkivalta näyttäytyy lastensuojelussa, ja miten uhrin asema vaikuttaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän suojelutehtävään, sekä koota yhteen asiakasväkivallan ehkäisy- ja hallintakeinoja. Tutkin aiheesta tehtyä tutkimustietoa ja pyrin rakentamaan kokonaiskuvaa tutkimusartikkelien pohjalta, osoittaen näin, miten aihe on merkittävä lapsen suojelun onnistumisen näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoisuutta asiakasväkivallan hallinnan merkityksestä lapsen edun toteutumisen näkökulmasta. Tutkimuskysymyksen asettelu muuttui tutkimusprosessin aikana, joten tutkimustehtävä täsmentyi vasta tutkimusprosessin edetessä. Tutkimuskysymyksiä muodostui kolme:

1. Millaisena sosiaalityöntekijään kohdistettu asiakasväkivalta näyttäytyy lastensuojelussa?
2. Miten asiakasväkivalta vaikuttaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän kykyyn suojella lasta?
3. Miten asiakasväkivallan vaikutuksia pystytään ennalta-ehkäisemään ja hallitsemaan lastensuojelussa?

4.2 Integroiva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Päädyin laadulliseen integroivaan kirjallisuuskatsaukseen tutkimusmetodinä, koska asiakasväkivallan vaikutuksista sosiaalityöntekijään on tehty kansainvälistä tutkimusta, mutta suomenkielistä tutkimusta koskien asiakasväkivallan vaikutuksia sosiaalityöntekijän kykyyn suoriutua suojelutehtävästään en löytänyt. Integroiva kirjallisuus katsaus antoi minulle mahdollisuuden käyttää laajempaa lähdeaineistoa. Halusin tutkia aiheesta tehtyä tutkimustietoa ja rakentaa kokonaiskuvaa tutkimusartikkelien pohjalta suomen kielellä. Yksi merkittävimpiä kansainvälisiä aiheen tutkijoita on muun muassa englantilainen sosiaalityön professori Brian Littlechild, joka on tehnyt tutkimusta aiheesta myös Suomessa. Hän painottaa lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistetun asiakasväkivallan olevan vakava ilmiö, jonka yhteyttä lapsen kaltoinkohteluun ei tiedosteta, eikä näin huomioida tarpeeksi (Littlechild 2005b, 395).

Kirjallisuuskatsaus tutkimusmetodin ja tekniikkana vastasi tarpeeseen tehdä tutkimusta jo olemassa olevasta tutkimuksesta, sekä kartoittaa ja tiivistää sitä suomen kielelle. Kirjallisuuskatsaus tyyppejä on kolme erilaista 1) kuvaileva, 2) systemaattinen ja 3) meta-analyysi (Salminen 2011, 6). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on tavallisin kirjallisuuskatsauksen muoto, jossa pyritään kuvailemaan valittua ilmiötä mahdollisimman laajasti ja joka tarjoaa uusia tutkittavia ilmiöitä systemaattisen kirjallisuuskatsauksen pohjalle. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voi olla narratiivinen tai integroiva kirjallisuuskatsaus. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa ei ole tarkkoja lähdemateriaalin valintakriteerejä.

Integroiva kirjallisuuskatsaus voidaan nähdä narratiivisen ja systemaattisen kirjallisuuskatsauksen yhdistelmänä. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa tutkija seuloa systemaattisesti tarkoin kriteerein tutkimuksia, joista hän tiivistää olennaisimman tiedon käyttäen valitsemaansa analyysimenetelmää. Integroiva kirjallisuuskatsaus ei eroa merkittävästi systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta, silloin kuin analyysiprosessi on tarkoin kuvattu, mutta se antaa tutkijalle mahdollisuuden käyttää laajempaa lähdemateriaalia. Ajattelen oman kirjallisuuskatsaukseni painottuvan enemmän systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen, kuitenkin laajemmalla lähteiden seulalla, jonka vuoksi olen voinut sisällyttää tutkimusmateriaaliksi tärkeänä pitämäni aikaisemmin tehdyt kansainväliset kirjallisuuskatsaukset, virallislähteet ja väitöskirjan. (Mt., 6–9.)

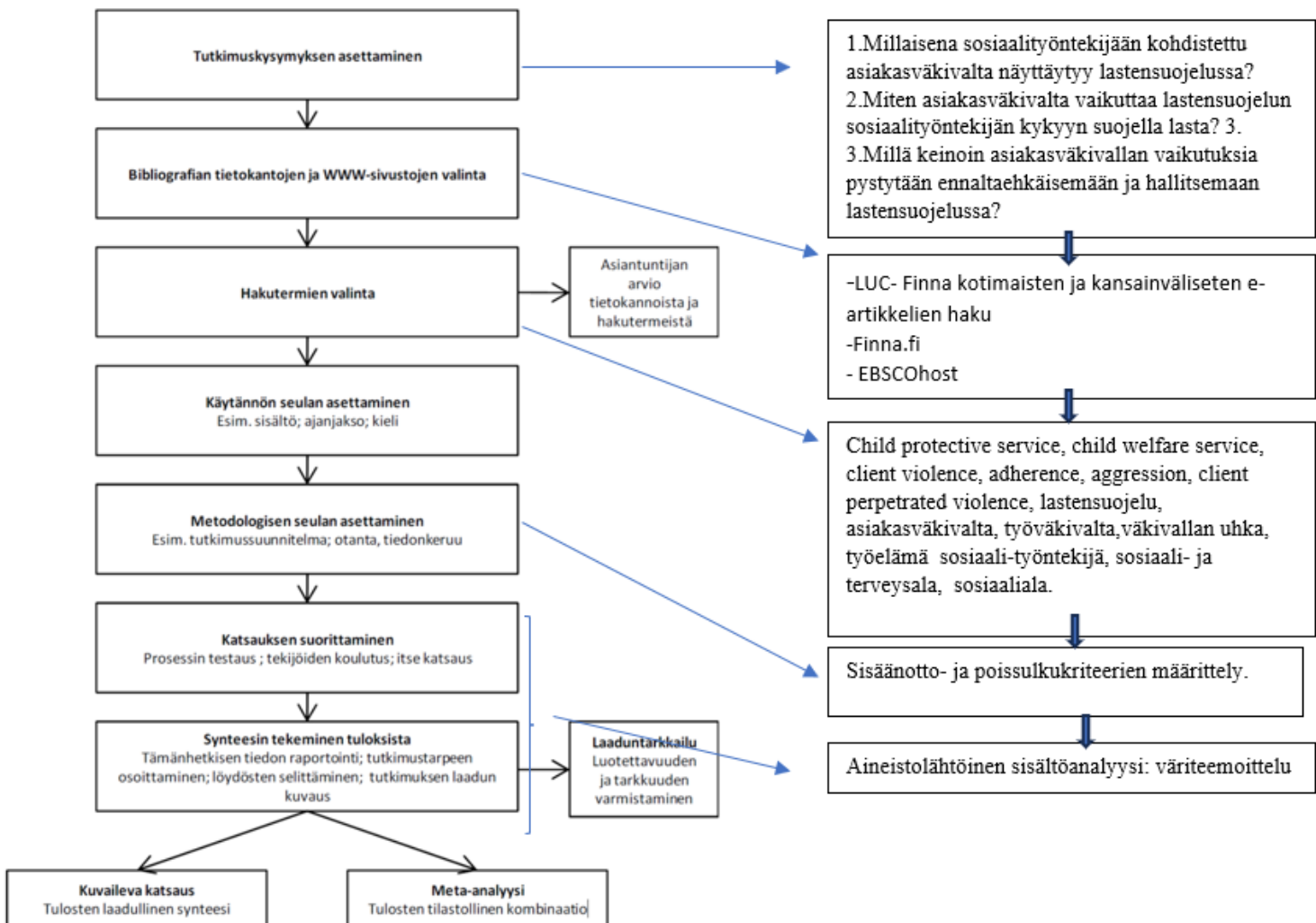
Pidän systemaattisen kirjallisuuskatsauksen yhtenä tärkeimpänä mahdollisuutena sen käyttämistä näyttöön perustuvan päätöksenteon pohjana löytää tutkimusperusteisesti parhaimmat toimintamallit. Pulkkinen (2021, 3) mukaan sosiaali- ja terveysalalla asiakasväkivallan kohdalla toimintamallit ovat vielä hyvin vaihtelevia tai niitä ei ole Suomessa. Kansainvälinen tutkimus vahvistaa tiedon (Littlechild 2005a; 2005b; Robson ym. 2014; Littlechild ym. 2016; Lamothe ym. 2018).

Laadullisen kirjallisuuskatsauksessa aihetta voidaan kartoittaa, kuvailla tai selittää (Kallio 2005, 18–22). Tässä kirjallisuuskatsauksessa kartoitan aiheesta tehtyjä tutkimuksia, analysoin seulan kautta valitsemieni tutkimuksia ja rakennan niiden pohjalta yleiskuvan. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen luotettavuus perustuu systemaattisuuteen, avoimuuteen, kattavuuteen ja toistettavuuteen. Se on prosessina tutkijalle hidas ja työläs, mutta aina toistettavissa oleva. (Kivivuori 2009, 59; Salminen 2011, 11.)

Eettiset haasteet liittyvät tutkimukseen valitun lähdemateriaalin seulontaan, ja tässä tapauksessa myös niiden kääntämiseen suomen kielelle. Ilman riittävää kriittisyyttä tutkimusraporttien kriteerejä kohtaan on vaarana, että kirjallisuuskatsaukseen valikoituu vain sellaista tutkimusmateriaalia, joka tukee tutkijan omaa ennakkokäsitystä asiasta. (Kallio 2006, 25–26.) Karsinnan jälkeen otin mukaan 19 englanninkielistä tutkimusta. Englannin kielen lukemisen ymmärtämisen taitoni määrittelen kiitettäväksi, mutta aina on olemassa mahdollisuus, että olen tulkinnut tekstiä virheellisesti. Olen suorittanut ensimmäisen korkeakoulututkintoni englannin kielellä, ja luotan omaan kielitaitooni. Pyrin tutkimuksen jokaisessa vaiheessa toimimaan eettisesti, avoimesti ja hyvää tutkimuskäytäntöä noudattaen.

4.3 Tutkimusprosessin kuvaus

Tässä integroivassa kirjallisuuskatsauksessa tein systemaattisen haun sähköisiin tietokantoihin, joista hain olemassa olevaa tutkimustietoa lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistetusta asiakasväkivallasta, asiakasväkivallan vaikutuksista sosiaalityöntekijän kykyyn suojella lasta, sekä asiakasväkivallan ehkäisyn ja hallinnan keinoista. Tutkimusprosessissa käytin Finkin seitsemän vaiheista kirjallisuuskatsauksen tekemällä, joka on luotu selventämään systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekoprosessia. Finkin- mallin mukaiset seitsemän tekovaihetta ovat 1) tutkimuskysymyksen asettaminen, 2) kirjallisuuden ja tietokantojen valinta, 3) hakutermin valinta, 4) hakutuloksien teoreettinen seulonta, 5) hakutulosten metodologinen seulonta, 6) katsauksen suorittaminen ja 7) synteessin tekeminen. Finkin malli sopii hyvin integroivaan kirjallisuuskatsaukseen, sen ollessa yhdistelmä systemaattista ja narratiivista kirjallisuuskatsausta. Mielestäni Finkin malli selkeytti tekoprosessia ja vauhditti etenemistä vaiheesta toiseen. Kuviossa 1. havainnollistan tämän Pro gradu- tutkielman tutkimusprosessia Finkin mallin rinnalla. (Salminen 2011,10–11.)

Kuvio 3. Tutkimusprosessin eteneminen

Finkin mallin ensimmäisessä vaiheessa luodaan tutkimuskysymys. Itselläni tutkimuskysymysten teemat olivat alusta alkaen selvät, mutta lopulliset tutkimuskysymykset muodostuivat prosessin edetessä. Aluksi tarkoitukseni oli sijoittaa ensimmäisen tutkimuskysymyksen osaksi teoriaosuutta, mutta se olisi mielestäni hajottanut tuloslukua teoriaosuuden puolelle.

Tutkimusaineiston kokoamisen aloitin syyskuussa 2022 kandidaatin tutkielmani yhteydessä ja jatkoin alkuvuodesta 2023 Pro gradu- tutkielman yhteydessä tekemällä sys-

temaattisen koehaun LUC-Finna Lapin korkeakoulukirjaston kansainvälisten e-artikkeleiden kokoelmaan. LUC- Finnan e- aineistohaku on yksi laajimmista Lapin yliopisto-opiskelijoille tarjolla olevista hakupalveluista, ja antoi minulle hyvän käsityksen tietokannoista, joita minun kannattaa käyttää.

LUC Finna- Lapin korkeakoulukirjaston kansainvälisten e-artikkeleiden kokoelmaan tekemälläni koehaulla kartoitin tutkimuskysymykseeni parhaiten hakutuloksia tarjoavia sähköisiä tietokantoja, joista EBSCOhost, SAGE journals, Elsevier ja Wiley Online Library -tietokannat vastasivat hakuihini monipuolisesti. Kotimaista tutkimusmateriaalia etsin LUC- Finnan kansalliskirjasto ARTO:sta, joista sain suomenkielisen tutkimusmateriaalini.

Useiden eri hakusanakokeilujen myötä minulle valikoitui hakusanoiksi yhdistelmiä seuraavista englannin kielen sanoista: Child protective service, child welfare service, client violence, adherence, aggression, client perpetrated violence, sekä niiden suomenkielisiä vastineita ja yläkäsitteitä; lastensuojelu, asiakasväkivalta, työväkivalta, väkivallan uhka, sosiaalityöntekijä, sosiaali- ja terveysala, sosiaalialan työntekijä ja sosiaaliala. Otin mukaan suomenkielisiä yläkäsitteitä asiakasväkivallalle ja lastensuojelulle, jotta sain enemmän hakutuloksia.

Ennen tosiasiallista tiedonhakuja määrittelin aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit, joita noudatin kansainvälisten ja suomalaisten tutkimusartikkelien haussa. Lisäksi integroiva kirjallisuuskatsaus salli minun käyttää tutkimusmateriaalina lisäksi väitöskirja ja erinäisiä virallislähteitä. Aluksi minulla oli tutkimusartikkelin sisäänottokriteerinä, että tutkimusartikkelin sisältö tulee rajautua lastensuojelun kontekstiin ja liittyä suoranaisesti asiakasväkivallan vaikutuksiin sosiaalityöntekijän kykyyn suojella lasta tai asiakasväkivallan ehkäisyn tai hallinnan keinoihin. Tämä kriteeri ei täyttnyt yhdenkään tutkimusartikkelin kohdalla, joten laajensin sisäänottokriteeriä, siten että tutkimusartikkelin sisältö tulee rajautua sosiaalityön kontekstiin ja koskea asiakasväkivallan vaikutuksia. Laajentamalla hakukriteeriä löysin myös suomalaisia tutkimusartikkeleita, jotka käsittelivät aihetta tutkimukseni kannalta merkittävästi.

Tutkimusartikkelien sisäänottokriteerien laajentamisen tarve vahvisti ajatustani siitä, että lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistetun asiakasväkivallan vaikutuksia lapsen suojelun onnistumisen näkökulmasta ei ole tutkittu Suomessa. En löytänyt suomenkielisiä sisäänottokriteerini täyttäviä tutkimusartikkeleita, jotka käsittelivät asiakasväkivallan vaikutuksia sosiaalityöntekijän kykyyn suojella lasta, lastensuojelun onnistumisen näkökulmasta. Löysin kuitenkin sosiaalityöntekijään ja sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöihin kohdistetusta asiakasväkivallasta väitöskirjan ja useamman virallislähteen, joista sain suomalaista tutkimustietoa asiakasväkivallan ilmenemisestä ja yleisyydestä sosiaali- ja terveysalalla.

Kansainvälisissä tutkimuksissa käsiteltiin asiakasväkivallan vaikutuksia lapsen suojelun onnistumisen näkökulmasta useassa tutkimuksessa, kuten Littlechild ym. (2016) “The Effects of violence and aggression from parents on child protection workers personal, family and professional lives” ja Lamothe ym. (2018) tutkimuksessa “Violence against child protection workers: A study of workers experiences, attributions, and coping strategies”, mutta tutkimusasettelu ei koskenut suoraan valitsemaani näkökulmaa.

Katson lähteeksi hyväksymiä vieraskielisten, ulkomailla toteutettujen tutkimusten olevan relevantteja, sillä ideologiset lähtökohdat jännitteiselle lastensuojelulle ja näkemys sosiaalityöntekijän oikeudesta koskemattomuuteen kohtaavat meidän yhteiskuntamme käsityksen kanssa. Mainittakoon, että Littlechild ym. (2016, 2) toteaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin kohdistetun asiakasväkivallan ja sen vaikutusten olevan globaali-ilmiö. Tutkimusraportissa hän viittaa muun muassa Englannissa, Australiassa ja Suomessa tehtyyn tutkimukseen.

Kirjallisuuskatsauksen tutkimusartikkelien sisäänottokriteerit:

- Tutkimusartikkeli on suomen- tai englanninkielinen
- Tutkimusartikkeli on kokonaan saatavilla maksutta e- aineistona Lapin yliopiston kirjastoista, tai jostain muusta sähköisestä tietokannasta
- Tutkimusartikkelin sisältö rajautuu sosiaalityön kontekstiin ja koskee asiakasväkivallan vaikutuksia.
- Tutkimusartikkeli on virallislähde, väitöskirja, julkaistu vertaisarvioituna tai peer review -artikkelina.

- Tutkimusartikkeli on tieteellinen alkuperäistutkimus tai kirjallisuuskatsaus
- Tutkimusartikkeli on julkaistu vuoden 2000 jälkeen

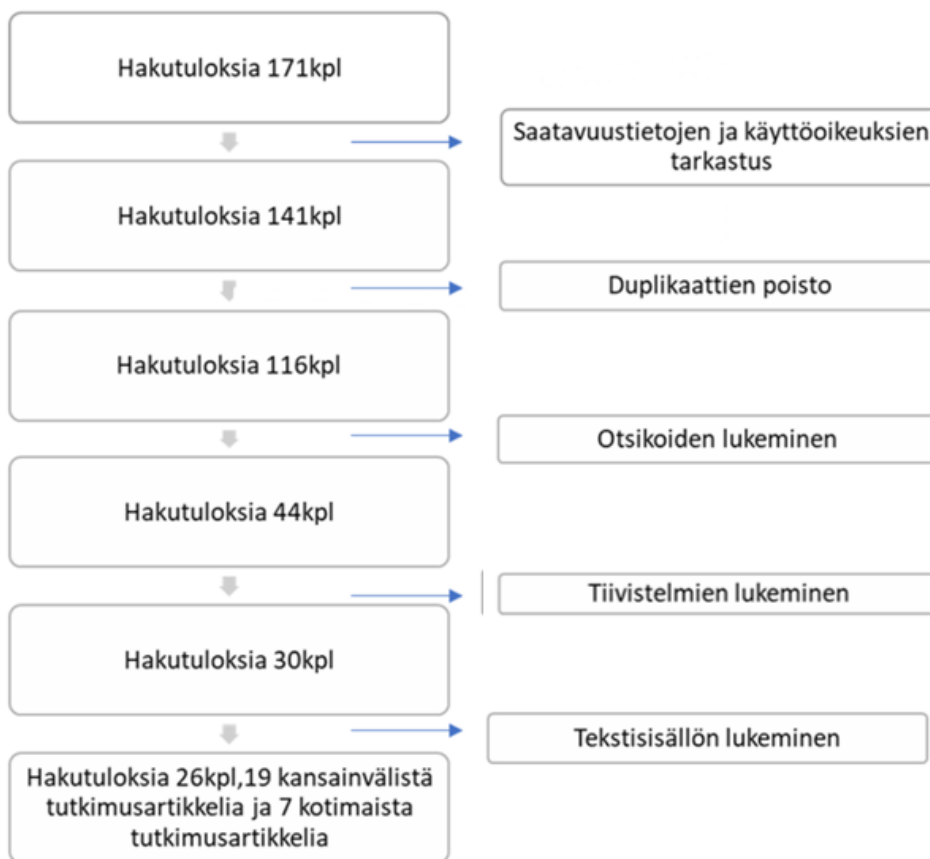
Kirjallisuuskatsauksen artikkelien poissulkukriteerit:

- Tutkimusartikkeli on muun kuin suomen- tai englanninkielinen
- Tutkimusartikkeliä ei ole kokonaan saatavilla e- aineistona Helsingin yliopiston kirjastoista tai muusta sähköisestä tietokannasta maksuttomana Lapin yliopiston tutkinto opiskelijalle
- Tutkimusartikkelin sisältö rajautuu muuhun kuin sosiaalityön kontekstiin tai se käsittelee muuta kuin asiakasväkivallan vaikutuksia
- Tutkimusartikkeli ei ole virallislähde, väitöskirja, julkaistu vertaisarvioituna tai peer review -artikkelina.
- Tutkimusartikkeli on julkaistu aikaisemmin kuin vuonna 2000.

Toivoin löytäväni tutkimusartikkeleita, jotka oli julkaistu viimeisen viiden vuoden aikana. Päädyin kuitenkin laajentamaan aineiston hyväksymiskriteerit viimeiseen kymmeneen vuoteen eli vuoden 2000 jälkeen julkaistuihin julkaisuihin, sillä ilmiönä asiakasväkivalta kohdistettuna lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin ei ole mikään uusi, vaikka suhtautuminen siihen on muuttunut. Hyväksymiskriteerien laajentamista iän puolesta tukee, se että jo vuonna 1986 Englannissa on tutkittu sosiaalityöntekijöihin kohdistuvan asiakasväkivallan suhdetta sosiaalityöntekijän tuen ja kontrollin rooliin. Tämän jälkeen tehdyt tutkimukset tukevat tätä 1800-luvulla tehtyä tutkimusta (Litlechild ym. 2016, 2).

Valikoiduilla hakusanoilla ja rajauksilla tiedonhausta löytyi yhteensä 171 lähdekriteerini täyttävää tutkimusartikkeliä. Tarkistin ensin hakutuloksien saatavuus- ja käyttöoikeustiedot, joiden mukana karsiutui 30 tutkimusartikkeliä. Tämän jälkeen poistin duplikaatit, joita oli yllättävän paljon 25 kappaletta. Seuraavaksi luin tutkimusartikkelien otsikot ja johdannot ja/tai tiivistelmät ja karsin aihetta merkityksettömästi sivuavat lähdemateriaalit. Lopulta tutkimusmateriaaliksi karsiutui yhteensä 26 tieteellistä tutkimusartikkeliä, joista seitsemän on virallislähdettä. Tutkimusartikkeleista 19 on kansainvälisiä tutkimusartikkeleita ja seitsemän on kotimaisia. Kuviossa 2. havainnollistan tutkimusaineistoa eri vaiheissa.

Kuvio 2. Tutkimusaineiston muodostumisen eri vaiheet

Tulosluvun sisällysluettelo muodostui aineistolähtöisen sisältöanalyysin myötä. Tutkimuskysymykset toimivat tulosluvun pääotsikoina, ja alaotsikot muodostuivat sisältöanalyysin myötä käsitteistä, jotka yhdistivät tutkimuskysymykseen vastaavaa tietoa. Käytin tutkimusaineiston analyysimenetelmänä aineistolähtöistä sisältöanalyysia.

4.4 Aineistolähtöinen sisältöanalyysi

Tutkimuksessa on käytetty tutkimusaineiston analyysimenetelmänä aineistolähtöistä sisältöanalyysia. Sisältöanalyysillä saadaan tutkittavasta aiheesta kuvattua erillisistä tutkimuksista koostuva tiivistetty ja yleistetty versio. Aineistolähtöisellä analyysillä tarkoitetaan, että valitut käsitteet tai aiheet muotoutuivat aineiston analyysin myötä eikä niitä ole ennalta määritelty (Tuomi ym. 2018, luku 4.4.) Sisältöanalyysin välineinä käytin teemoittelua ja väreillä koodaamista.

Aloitin sisältöanalyysin tulostamalla kaikki tutkimusartikkelit, jotka täyttivät lähdekriteerini ja olin hyväksynyt tutkimukseeni. Luin artikkelit huolellisesti läpi ja merkitsin pienillä huomiolapuilla ne sivut, joissa oli kolmeen tutkimuskysymykseeni vastaavaa sisältöä. Sitten jatkoin analyysiä kolmessa osassa, analyysivaiheen helpottamiseksi. Ensimmäisessä osassa analysoin tutkimusaineistoa hakien vastausta ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: Millaisena sosiaalityöntekijään kohdistettu asiakasväkivalta näyttäytyy lastensuojelussa? Toisessa vaiheessa hain vastausta toiseen tutkimuskysymykseen: Miten asiakasväkivalta vaikuttaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän kykyyn suojella lasta? ja kolmannessa vaiheessa kolmanteen tutkimuskysymykseen: Millä keinoin asiakasväkivallan vaikutuksia pystytään ennaltaehkäisemään ja hallitsemaan lastensuojelussa? Teemoittelin tutkimuskysymyksiin vastaavan tiedon värikoodein tutkimuskysymyksien alle. Lopuksi hain teemoille yhdistäviä käsitteitä, joista muodostui tuloluvun alaotsikot.

Aloitin aineistoanalyysin ensimmäisen osan työstämisen lukemalla ennalta värikoodaamani lähdemateriaalin, koskien asiakasväkivallan näyttäytymistä lastensuojelussa. Erittelin tästä värikoodaamastani tekstistä vielä eri värikoodein saman kaltaiset tulokset eri väriteemojen alle. Esimerkiksi asiakasväkivallan taustasyitä käsittelevät asiat väritin oranssilla, asiakasväkivallan yleisyyteen liittyvät tilastot pinkillä ja väkivallan ilmenemismuodot lilalla. Lopulta pohdin osa-alueita yhdistävää ydinsanomaa ja kuvailevia käsitteitä. Lopputuloksena aineistolähtöisen sisältöanalyysin perusteella asiakasväkivallan ilmenemistä lastensuojelussa yhdistää kolme käsitettä, jotka ovat 1) asiakasväkivallan taustasyyt, 2) asiakasväkivallan yleisyys ja 3) asiakasväkivallan ilmenemismuodot. Mielestäni osa-alueista muodostui selkeästi edellä mainitut teemat, jotka kuvailevat sosiaalityöntekijään kohdistettua asiakasväkivaltaa lastensuojelussa. Yhdistin tulosluvussa teemat kaksi ja kolme, lukukokemuksen selkeyden vuoksi saman otsikon alle.

Perehtyessäni toisessa vaiheessa asiakasväkivallan vaikutuksiin sosiaalityöntekijän kykyyn ja mahdollisuuksiin suojella lasta, nousi valitsemistani tutkimusartikkeleista esille analyysin myötä mielestäni neljä toisiinsa vahvasti linkittyvää ja kietoutuvaa teemaa, jotka vaikuttavat lapsen suojelun toteutumiseen ja vastasivat toiseen tutkimus-

kysymykseeni. Teemat olivat asiakasväkivallan vaikutukset 1) sosiaalityöntekijän terveyteen, 2) sosiaalityöntekijän päätöksentekokykyyn, 3) lastensuojelun rakenteellisiin haasteisiin ja 4) asiakasväkivallan kierteeseen.

Kolmas vaihe oli helpoin, sillä minulla oli jo ennalta vaiheessa yksi ja kaksi värikyllä eroteltua tietoa. Toimin kolmannessa vaiheessa samalla tavalla, kuin ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa. Teemoittelin kolmanteen tutkimuskysymykseen vastaavan tiedon värikoodein ja pohdin teemojen ydinsanomaa yhdistäviä käsitteitä. Sisältöanalyysin perusteella asiakasväkivallan ehkäisyn ja hallinnan voidaan nähdä koostuvan neljästä teemasta 1) väkivaltakäsitteiden määrittely, 2) asiakasväkivaltatietoisuuden lisääminen, 3) työyhteisön toimintamallien yhtenäistäminen ja 4) esihenkilöiden konkreettinen tuki ja esimerkillinen toiminta. Nimesin teemat mielestäni niitä yhdistävillä käsitteillä. Sekä vaiheen kaksi että kolme teemat linkittyvät vahvasti toisiinsa ja ovat osittain myös limittäisiä. Teema yksi taas on selkeästi erilainen ja välillä pohdin sen asettelua tutkimustyössäni. Kohdassa kaksi asiakasväkivallan vaikutukset sosiaalityöntekijän mielenterveydelle voidaan myös nähdä yläkäsitteenä, jonka seurausta muut osa-alueet ovat.

5 TULOSLUKU

5.1 Millaisena sosiaalityöntekijään kohdistettu asiakasväkivalta näyttäytyy lastensuojelussa?

Tämän tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijään kohdistettu asiakasväkivalta näyttäytyy lastensuojelussa hyvin yleisenä, vaikeasti hallittavana ja tutkittavana ilmiönä, joka liittyy lastensuojelun erityiseen luonteeseen jännitteiden kenttänä (Littlechild ym. 2016, 2; Oinonen 2017, 47–49; Parveen ym. 2023, 5964–5965). Lastensuojeluprosessin vaiheesta riippumatta vastuu lapsen suojeluprosessista on yksittäisellä sosiaalityöntekijällä, mikä tekee lapsen suojeluprosessista haavoittuvan asiakasväkivallan vaikutuksille (LSL 13b§). Lastensuojelun viranomaisiin kohdistetun asiakasväkivallan tekijöinä olivat usein lapsen vanhemmat tai muut läheiset. (Littlechild ym. 2016, 1, Ferguson 2020, 20).

Tämän kirjallisuuskatsauksen tutkimustuloksien perusteella sosiaalityöntekijöihin kohdistetulla asiakasväkivallalla oli yhteys lapsen suojelun epäonnistumiseen. Lastensuojelun asiakaslasta voidaan pitää asiakasväkivallan toissijaisena uhrina, sillä sosiaalityöntekijään kohdistettu asiakasväkivallan vaikutti viimekädessä asiakaslapsen suojeluun. Valtaosassa vakavia lasten kaltoinkohtelutapauksia väkivaltaa oli kohdistettu edeltävästi lapsen lisäksi myös sosiaalityöntekijään. (Stanley ym. 2002; Littlechild 2005a; 2005b; 2005 ym.,9.) Littlechildin (2003, 35) mukaan sosiaalityöntekijän pelko asiakaslapsen vanhempia kohtaan yhdisti tapauksia, joissa lapsi oli joutunut vakavan kaltoinkohtelun uhriksi ja kuollut tämän seurauksena. Psykologian mukaan aggressiivisuus on merkki psyykkisestä taantumasta, ja tekijänsä viimeinen pyrkimys vaikuttaa tilanteeseen. Lievemmissä muodoissa väkivaltaisuus kertoo väkivallan tekijän puutteellisista sosiaalisista kyvykkyydestä ja vakavimmissa muodoissa se kertoo häiriintyneestä psyykkisestä kehityksestä, ja näin se tulisi nähdä osana haastavaa vanhemmuutta ja riskitekijänä lapsen kaltoinkohtelulle. (Antikainen- Juntunen 2007, 51.)

Tutkimukseni sisältöanalyysin perusteella asiakasväkivallan ilmenemistä lastensuojelussa voidaan tarkastella sitä yhdistävien kolmen käsitteen 1) väkivallan taustasyiden, 2) asiakasväkivallan yleisyyden ja 3) asiakasväkivallan ilmenemismuotojen kautta. Käsittelen asiakasväkivallan ilmenemismuotoja yhdessä asiakasväkivallan yleisyyden

kanssa välttääkseni turhaa toistoa, sillä ne limittyvät toisiinsa vahvasti ja kuvailevat toisiaan.

5.1.1 Asiakasväkivallan taustasyitä

Lastensuojelun jännitteisellä kentällä selitettiin sosiaalityöntekijään kohdistetun asiakasväkivallan yleisyyttä lastensuojelussa. Lastensuojelun jännitteiseen ”luonteeseen” luettiin lastensuojelun rakenteelliset ongelmat ja tämän seurauksena lastensuojelun kriisiytyminen, mikä näkyi muun muassa henkilön vaihtuvuutena. (LSL13b§, Puumalainen 2019; Pekkarinen 2022.)

Sosiaalityöntekijät ja vanhemmat näkivät lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijän kaksijakoisen roolin asiakasväkivaltaa provosoivana tekijänä. Sosiaalityöntekijöiden tuli pyrkiä luottamukseen perustuvaan tavoitteelliseen yhteistyöhön vanhempien kanssa ja tukea heitä kasvatustehtävässään erilaisin avohuollon tukitoimin. Samaan aikaan sosiaalityöntekijän tuli myös tarvittaessa käyttää julkista valtaa ja puuttua yksityisenä pidettyyn perhe-elämään. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän mahdollisuus käyttää suurtakin harkintavaltaa lasta koskevassa päätösten teossa lisäsi väkivallan tekijän mahdollisuutta vaikuttaa asiakasväkivallalla lastensuojeluprosesseihin. (Littlechild ym. 2016, 2; Littlechild 2005b, 396; Oinonen 2017, 47–49; Parveen ym. 2023, 5964–5965.)

Lastensuojelun rakenteellisten haasteiden ja sosiaalityöntekijän ”kaksinaamaisena” nähdyn roolin lisäksi lastensuojeluasiakkuuksien taustatekijät ja niiden mahdollinen ylisukupolvisuus nähtiin myös syynä asiakasväkivallan yleisyydelle lastensuojelussa. Tutkimusten mukaan lastensuojelun asiakkaana olevien lasten elämä sisältää keskimääräistä enemmän pahoinvointia aiheuttavia tekijöitä ja ylisukupolvisia sosiaalisia haasteita, jotka kumuloituvat herkästi. Tällaisia tekijöitä olivat esimerkiksi köyhyys, vanhempien työttömyys, vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat sekä vanhempien jaksamattomuus ja perheristiriidat. (Littlechild 2005b,394; Heino 2007, 4.)

Lisäksi lastensuojelun asiakasperheiden vanhempien tiedettiin kohdanneen itse lapsuudessaan kaltoinkohtelua ja pitkäaikaista stressiä todennäköisemmin kuin vanhempien, joiden lapset eivät ole lastensuojelun asiakkaita. Lapsuudessa koettu kaltoinkohtelu ja stressi yhdistettiin heikkoihin vuorovaikutustaitoihin ja haastavan reaktiivisuuden toisten pelon tai vihan yhteydessä. Heikkojen vuorovaikutustaitojen ja reaktiivisuuden katsottiin yhdessä kasvattavan väkivaltaisen käytöksen riskiä. (Lamothe ym. 2021, 281.)

Väkivallan tekijän motiivina nähtiin pääasiassa pyrkimys vaikuttaa lastensuojelun prosessiin itselleen edullisella tavalla, pyrkimällä saamaan sosiaalityöntekijä oman kontrollinsa ja valtansa piiriin. Vanhempi saattoi muun muassa pelätä lapsen menettämistä ja näin pyrkiä estämään sosiaalityöntekijän väliintulo yksityisenä pidettyyn perhe-elämään manipuloimalla asiakasprosessin kulkua. (Littlechild 2005a, 69–70; 2005b, 192, 196.) Vanhempi saattoi peitellä lapsen kaltoinkohtelua tai omaa päihdeongelmaansa pyrkimällä väkivallan avulla pitämään sosiaalityöntekijän etäällä. Vanhemmat saattoivat myös tavoitella etuuksia, joihin he eivät olleet oikeutettuja (Littlechild 2005a, 66–70). Tyypillistä oli, että sosiaalityöntekijä haluttiin nähdä osana ongelmaa, tilanteeseen sekaantujana, tuomitsevana tai liian voimakkaana vaikuttajana (Littlechild 2005b, 392, 394–396; 2005a, 70).

Sosiaalityöntekijät saattoivat myös kokea velvollisuuden rakentaa luottamuksellinen suhde lapsen ja tämän perheen kanssa niin voimakkaana, että se nosti heidän toleransiaan asiakasväkivallan sietämiselle. Tällaisessa tilanteessa sosiaalityöntekijän velvollisuus toimia lapsen edun mukaisesti ja huomioida lapsen etuun vaikuttavat toimintaperiaatteet, kuten pyrkiminen hyvään yhteistyöhön vanhempien kanssa, sai sosiaalityöntekijät vähättelemään tai jättämään huomiotta vanhempien väkivallaksi luokiteltavaa käytöstä. Tosiasiassa vanhempien väkivallan käyttö olisi tullut nähdä osaksi vanhempien haastavaa vanhemmuutta, ja näin se olisi saattanut olla ratkaiseva tekijä lapsen kaltoinkohtelun tunnistamisessa. (Littlechild 2005b, 389.)

Lamothe ym. (2018, 310) mukaan asiakasväkivallan tunnistamista lastensuojelussa vaikeutti merkittävästi se, että sosiaalityöntekijät saattoivat itse ajatella tietynlaisen väkivallan kuuluvan työnkuvaan. Mt. (2018, 310) mainitsee sosiaalityöntekijöiden

saattavan myös ”järkeistää” väkivaltaista käytöstä ja ajattelevan, ettei asiakkaat tai heidän läheisensä tarkoituksen mukaisesti halua vahingoittaa heitä. Sosiaalityöntekijöiden myös huomattiin uskovan, että ammatillisuus suojaa heitä väkivallan teoilta, eivätkä he halunneet nähdä itseään uhrin asemassa. (Lamothe ym. 2018, 310.)

5.1.2 Asiakasväkivallan yleisyys ja ilmenemismuodot

Tutkimustuloksien mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijät altistuivat asiakasväkivallalle muita sosiaalityöntekijäryhmiä huomattavasti todennäköisemmin. Asiakasväkivaltaa kuvailtiin merkittäväksi ongelmaksi lastensuojelussa ja yhdeksi mahdolliseksi syytekijäksi lastensuojelun epäonnistuessa (Littlechild ym. 2016,2; Littlechild 2005b, 391; Robson ym.2014; 6278; Parveen ym 2023, 5964).

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin kohdistettua asiakasväkivallan yleisyyttä on tutkittu kansainvälisesti laajemmin kuin Suomessa. Kansainväliset tutkimukset tukivat suomalaista tutkimusta asiakasväkivallan yleisyydestä sosiaalialalla, erityisesti lastensuojelun kontekstissa. Kansainvälisesti erityisesti Pohjois- Amerikassa, Kanadassa ja Isossa- Britanniassa sosiaalityöntekijään kohdistetun asiakasväkivallan negatiiviset vaikutukset lapsen suojelun onnistumisen kannalta on tunnustettu. (Littlechild ym. 2016, 2; Littlechild 2005b, 389,391; Lamothe ym. 2018, 310; Ferguson ym. 2021, Pulkkinen 2021, 3.)

Tarkkaa prosentuaalista lukua sosiaalityöntekijään kohdistetun asiakasväkivallan yleisyydestä ei voitu antaa, sillä tulokset vaihtelivat ja ilmiön tutkiminen oli ollut haastavaa. Tutkimusmateriaali antoi kuitenkin yhtenäisen kuvan asiakasväkivallan yleisyydestä. Tutkimusten numeraalista vaihtelua selitettiin tutkimuksissa muun muassa raportoidun asiakasväkivallan ilmenemismuodon tunnistettavuudella, asiakasväkivaltakäsitteen vaikealla määrittelyllä ja tutkimusten retrospektiivisellä luonteella. (Robson ym. 2014, 924–936; Littlechild ym. 2016, 3.)

Norjalainen tutkija Parveen ym. (2023) vahvistivat tuoreella tutkimuksellaan asiakasväkivallan tutkimisen haasteellisuuden lastensuojelun kontekstissa. Parveen ym.

(2023, 5964) mukaan luotettavan tutkimuksen tekemisen haasteena oli se, että sosiaalialatyöntekijät (n= 660) eivät itse tunnistanee/tunnustaneet asiakasväkivallan kaikkia muotoja, ja näin ollen ilman käsitteistön tarkkaa määrittelyä tutkimuslomakkeessa suurin osa vastanneista ei tunnistanut olleensa asiakasväkivallan uhreja työssä. Parveen ym. (2023, 5983–5985) tutkimuksen mukaan 62.2% niistä, jotka ensin vastasivat, etteivät ole kokeneet asiakasväkivaltaa, tunnistivat itsensä asiakasväkivallan uhreiksi, kun tutkimus toistettiin ja tutkimuslomakkeessa oli määritelty asiakasväkivallan käsitteet.

Tutkimuksen mukaan asiakasväkivallan ehkäisy ja hallinnan kannalta on merkittävää tunnistaa ja tunnustaa kaikki väkivallan muodot asiakasväkivallaksi (Littlechild 2005a, 6; Littlechild 2005b, 332). Henkinen väkivalta ja sen ilmenemismuodot ovat tutkimusten mukaan vaikeampia tunnistaa ja hallita, kuin fyysisen väkivallan. (Littlechild 2005a, 6; Littlechild ym. 2016, 3; THL 2020, 2–4.) Henkinen väkivalta on ilmenemismuodoista yleisin sosiaalialatyöntekijöihin kohdistettu väkivallan muoto. Se oli vaikein kuvailla, hallita ja tulkita, ja tämän vuoksi usein aliraportoitu (Littlechild 2005a, 6; Littlechild 2005b, 332). Kun henkiselälle väkivallalle altistui toistuvasti, pidettiin sitä myös kuormittavimpana (Robson ym. 2014, 931). Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2020, 9) väkivalta- ja sanastoasiantuntijoiden julkaiseman väkivaltasanasaston mukaan henkinen väkivalta ilmenee henkilön psyykkisen hyvinvoinnin tahallisenä vahingoittamisena, jonka pyrkimyksenä on alistaa tai kontrolloida. (Milczarek 2010, 25.)

Tutkimuksen mukaan lastensuojelun sosiaalialatyöntekijöihin kohdistettiin henkistä väkivaltaa muun muassa uhkaamalla, vähättelemällä ammattitaitoa, halveksamalla eri tavoin, syyttelemällä ja levittämällä työntekijän henkilökohtaisia yksityiselämää koskevia tietoja. Myös työntekijöiden välillä ”pelaaminen” ja tilanteen manipulointi sisälsi usein henkisen väkivallan muotoja. Vanhemmat saattoivat esimerkiksi uhata sosiaalialatyöntekijän omia lapsia, sijaisperhettä tai tuhota sosiaalialatyöntekijän tai lastensuojeluviraston omaisuutta pelotellakseen työntekijää. (Littlechild 2005b, 393; Lamothe ym. 2018, 309.)

Terveysministeriön rahoittaman valtakunnallisen ”Sosiaalialan työolot” –hankkeen loppuraportissa ” Työväkivallan uhka, työväkivalta ja niiden hallinta sosiaalialalla”

nostettiin esille sosiaalityöntekijöiden kokema rakenteellinen väkivalta omana väkivallan muotonaan. Rakenteellisen väkivallan kuvailtiin pohjautuvan työpaikan toimintatapoihin ja asenteisiin. Esimerkiksi työnantajan vähättelevä suhtautuminen asiakasväkivaltaan ja työympäristön turvallisuutta laiminlyömällä työnantaja voi haitallisesti viestittää asiakasväkivallan hiljaisesta hyväksynnästä ja sen kuulumisesta työkuvaan. (Antikainen- Juntunen 2007, 28.)

Hämäläinen (2000) tarkasteli suomalaisessa tutkimuksessaan sosiaaliviranomaisiin kohdistettua asiakasväkivaltaa. Tutkimukseen osallistuneiden sosiaaliviranomaisten määrä oli verrattain kansainväliseen tutkimukseen pieni (n=17), eikä sen konteksti rajautunut lastensuojeluun, mutta kyseinen tutkimus kuvaili varsin samankaltaisesti asiakasväkivallan ilmenemistä suomalaisessa sosiaalivirastossa, sekä työntekijöiden suhtautumista siihen. Tutkimuksen mukaan henkinen väkivalta oli vakavampi työturvallisuusongelma, kuin fyysinen väkivalta. Fyysinen väkivalta nähtiin rikokseksi, josta pitää ilmoittaa. Sen sijaan henkisestä väkivallasta ilmoittamista ei pidetty tärkeänä sen arkipäiväisyyden vuoksi. Henkistä väkivaltaa pidettiin tapauskohtaisena ja osittain oikeutettuna. (Mt., 58-62.)

Henkisellä väkivallalla on useita alakäsitteitä, joista merkittävimpiä sosiaalityöntekijään kohdistetun väkivallan kannalta olivat vainoaminen ja maalittaminen. Niissä sosiaalityöntekijään kohdistuva henkinen väkivalta oli toistuvia yksittäisiä tekoja, jotka muodostivat rikoskokonaisuuden. (Littlechild 2005b, 393; Lamothe ym. 2018, 309; Ollila 2022; Sisäministeriö 2021, 13–14.) Käytännössä maalittaminen tarkoitti sosiaalityöntekijän toistuvaa mustamaalaamista, esimerkiksi sosiaalisessa mediassa ja työyhteisössä. Maalittaja saattoi pyrkiä manipuloimaan sosiaalityöntekijän asemaa työyhteisön silmissä. Sosiaalityöntekijän toivottiin näyttävän ammattitaidottomalta ja epäluotettavalta. Samalla voitiin toivoa kansalaisten luottamuksen lastensuojeluun heikenevän (Ferguson ym. 2021, 23). Maalittajien tiedettiin haalivan usein ympärilleen liittolaisia.

Henkinen väkivalta saattoi eskaloitua fyysiseksi väkivallaksi ja näin ollen fyysistä väkivaltatilannetta edelsi usein henkisen väkivallan käyttö. THL:n väkivaltasanasto (2020, 9) määrittelee fyysisen väkivallan teoksi, joka ilmenee henkilön ruumiillisen

koskemattomuuden tahallisenä loukkauksena. Tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöitä oli lyöty, potkittu, heitetty esineellä tai vahingoitettu teräaseella (Littlechild ym. 2016, 3-6; Parveen ym. 2023,5984).

Parveenin ym. (2023, 5983–5985) mukaan 65,7% sosiaalityöntekijöistä oli kohdannut henkiseksi väkivallaksi luettua suusanallista aggressiivisuutta, kuten huutamista ja kiroomista. 49,5% vastanneista oli uhkailtu suusanallisesti tai uhkaavasti liikehtien. 23,1% vastanneista oli heitetty tai uhattu heittää jollakin saatavilla olevalla esineellä. 16,3% vastanneista oli lyöty, tönitty tai potkittu ja 4,5% vastanneista oli yritetty vahingoittaa teräaseella. (Mt., 2023, 5983–5985.)

Macdonaldin ym. (2005, 776) tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöistä (n=171) yli puolet vastanneista oli kokenut henkistä väkivaltaa. Tutkimuksen osallistuneista sosiaalityöntekijöistä 38,8% työskenteli lasten- ja perheiden kanssa, ja 13,8% puhtaasti lastensuojelussa. (Mt.,775-776).

Robsonin ym. (2014) tekemään kattavaan kirjallisuuskatsaukseen viitattiin lähes poikkeuksetta muissa tutkimusmateriaalinani olevissa artikkeleissa. Kirjallisuuskatsauksessa käytettiin seitsemää eri tutkimusta vuosilta 1994–2011. Tutkimuksista kolme oli tehty Yhdysvalloissa (1994, 1997 ja 2006), kaksi Iso-Britanniassa (2005), yksi Kanadassa (2004) ja yksi Etelä Koreassa (2011). Kirjallisuuskatsauksen mukaan henkistä väkivaltaa oli kokenut 37–97% tutkimukseen osallistuneista, ja fyysistä väkivaltaa 2–34%. Suurin osa oli kokenut väkivaltaa ainakin kerran. Yleisin kohdattu väkivallan muoto oli henkinen väkivalta. Kirjallisuuskatsauksessa mukana olleista seitsemästä tutkimuksesta kaikki tunnustivat asiakasväkivallan vaikutukset sosiaalityöntekijän hyvinvoinnin lisäksi myös hänen työskentelylleen. (Robson ym. 2014, 924–936.)

Iso-Britanniassa asiakasväkivaltaa ja sen vaikutuksia lapsen suojelulle lastensuojelussa on tutkinut Robson ym. (2014) kirjallisuuskatsaukseen osallistuneiden tutkimuksien lisäksi muun muassa Littlechild ym. (2016). Littlechild ym. (2016) tutkimuksen mukaan 61 % vastaajista (n=590, joista 402 eli noin 68 % sosiaalityöntekijöitä ja 32 % sosiaalialantyöntekijöitä) oli tullut uhatuksi asiakasvanhempien taholta ja heistä 48 % oli saanut lukuisia uhkauksia viimeisen puolen vuoden aikana. 50 % vastanneista

on kohdannut väkivaltaista vastustusta viikoittain, pääasiallisesti vanhemmilta. Lisäksi 48 % vastanneista on uhattu valitusjärjestelmän väärinkäytöllä ja 42 % :n on kohdistettu henkilökohtainen uhkaus. Kyseiseen tutkimukseen vastanneista 42 % uskoo asiakasväkivallan asettavan suojelua tarvitsevan lapsen vaaraan, koska he eivät saaneet tarpeeksi tukea tilanteessa. (Mt., 2016, 3–4.)

King ym. (2020, 168–187) tutki asiakasväkivallan yleisyyttä ja vaikutuksia alalta lähtöön lastensuojelun kontekstissa. Tutkimustulokset asiakasväkivallan yleisyydestä ovat yhtenäisiä muiden aikaisemmin tehtyjen tutkimuksien kanssa. Kingin ym. (2020, 168) mukaan 90,7% (n=636) sosiaalialan työntekijöistä oli raportoinut kokeneensa henkistä väkivaltaa ja 5.5% fyysistä (n=38). Tutkimuksen mukaan sukupuoli ei vaikuta merkittävästi väkivallan tekijän käyttämään väkivaltamuotoon. Henkistä väkivaltaa kohdistettiin hieman useammin naistyöntekijöihin (91 %), kuin miestyöntekijöihin (81,5 %). Miestyöntekijät taas joutuivat hieman useammin fyysisen (5,9 %) väkivallan uhriksi, kuin naistyöntekijät (5,4%). Tutkimus vahvistaa asiakasväkivallan vaikuttavan sosiaalityön kriisiytymiseen rakenteellisesti lisäämällä henkilöstön vaihtuvuutta. Osallistuneista 70% oli miettinyt alanvaihtoa kuluneen puolen vuoden aikana asiakasväkivallan vuoksi. (King ym. 2020, 168-187.)

Suomalaiseksi tutkimusmateriaaliksi rajautui sosiaali- ja terveysministeriön rahoittaman valtakunnallisen hankkeen loppuraportti, joka tutki perhepalveluiden ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin kohdistun väkivallan muotoja ja yleisyyttä. Kyseessä oli työturvallisuus sosiaalialalla hanke. Lisäksi asiakasväkivallan yleisyydestä sosiaalialalla kertoo työturvallisuuslaitoksen toteuttamasta tutkimus ja asiakasväkivallan yleisyydestä sosiaali- ja terveysalalla kertoo Pulkkisen (2021) väitöskirja. Työturvallisuus sosiaalialalla hankkeen loppuraportissa eriteltiin väkivallan ja uhkailun eri muotojen yleisyys (%) eri ammattiryhmissä (n=417), joista sosiaalityöntekijöitä oli 96. Hankkeen loppuraportin mukaan sosiaalityöntekijöihin kohdistuva työväkivalta näyttäytyi erityisesti henkisenä väkivaltana. tutkimusta edeltäneen vuoden aikana 66,7% sosiaalityöntekijöistä oli joutunut henkisen väkivallan uhriksi. Sosiaalityöntekijöistä 50% oli joutunut haistattelun ja nimittelyn sekä ammatillisen mitätöinnin uhriksi kuluneen vuoden aikana. Yleisin uhkaus oli uhkaaminen oikeustoimilla ja itsemurhalla.

Lähes yhtä yleistä oli puhelinhäirintä ja perätön lausunto toiminnasta esimiehelle. Fyysistä väkivaltaa oli kokenut yksi osallistuneista sosiaalityöntekijöistä. (Antikainen-Juntunen 2007, 67–71.)

Työterveyslaitos toteutti ja raportoi Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n pyynnöstä tutkimuksen, jossa selvitettiin sosiaalialalla koettua asiakasväkivaltaa, sen määrää ja muotoa, sekä asiakasväkivaltaan varautumista. Tutkimuksen osallistui 1824 sosiaalialan työntekijää joista 234 oli sosiaalityöntekijöitä (n=324) Tutkimuksen mukaan henkinen väkivalta, kuten asiaton kohtelu oli yleisin väkivallan muoto. Osallistuneista joka kolmas oli kokenut henkistä väkivalta ainakin kaksi kertaa kuukaudessa, ja joka kuudes vähintään viikoittain. Fyysisen väkivallan, kuten nipistämisen, puremisen tai potkimisen kohteena on ollut noin 17% työntekijöistä. 10% oli löyty nyrkillä, heitetty esineellä tai pyritty vahingoittamaan teräaseella. Tutkimus tuloksiin vaikuttaa osaltaan vähäinen sosiaalityöntekijöiden osuus, näin olleen sosiaalialan laitoksissa työskentelevät edustavat suurta otantaa. Väkivallan kohtaaminen on tutkimuksen mukaan yleisempää lastensuojelulaitoksissa, kuin avohuollossa. (Vartiaväänänen ym. 2016, 67–71.)

Yhteenvetona asiakasväkivallan ilmenemismuodoista ja yleisyydestä voidaan todeta, että lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistettu asiakasväkivalta on yleistä, sekä kansainvälisten että kansallisten tutkimusmateriaalin mukaan, vaikka tosiasiallista väkivallan määrää oli vaikea todentaa numeraalisesti. Tutkimukset kertoivat meille kuitenkin sen, että lastensuojelun sosiaalityöntekijät joutuivat asiakasväkivallan uhreiksi muita sosiaalialoja todennäköisemmin, ja asiakasväkivallan tutkimisen haasteellisuu- den vuoksi tutkimustulokset kertoivat lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistetun asiakasväkivallan määrästä todennäköisesti alakanttiin. Yleisin lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistettu väkivallan muoto oli kiistatta henkinen väkivalta, johon luettiin kaikki muu väkivalta paitsi fyysistä koskemattomuutta rikkova. (Littlechild ym. 2016, 2; Littlechild 2005b, 391; Antikainen- Juntunen 2007, 67–71 Robson ym.2014; Raley 2021, 6278; Parveen ym. 2023, 5964.)

5.2 Asiakasväkivallan vaikutukset sosiaalityöntekijän kykyyn suojella asiakaslasta

Tutkimusten mukaan asiakasväkivallan todettiin kuormittavan sosiaalityöntekijän hyvinvointia negatiivisesti ja vaikuttavan näin sosiaalityöntekijän kykyyn suojella lasta (Lamothe ym. 2018, 318; 2021, 280–281; Littlechild 2005a,61). Sosiaalityöntekijän merkittävän vastuun julkisen vallan toteuttajana rinnalla kulki inhimillisyys, ja siihen vahvasti liittyvät tunteet. Asiakasväkivallan valta perustui sen synnyttämiin tunteisiin, kuten pelkoon, ahdistukseen ja vihaan, joille inhimillisyys antoi tilaa. Inhimillisyydestä tuli näin haavoittuvuus ja riskitekijä lapsen suojelun onnistumiselle. (Oinonen 2017, 52–54; Littlechild ym. 2016, 2–4; Lamothe ym. 2018, 310–311.)

Aineistoanalyysissä löysin neljä toisiinsa limittäin kietoutuvaa osa-aluetta, jotka vaikuttivat sosiaalityöntekijän kykyyn suojella lasta tämän edun mukaisesti. Nämä olivat asiakasväkivallan vaikutukset 1) sosiaalityöntekijän mielenterveyteen, 2) sosiaalityöntekijän puuttumisvelvollisuuteen, 3) lastensuojelun rakenteellisiin haasteisiin ja 4) väkivallan taipumus toistaa itseään. Päätin käsitellä osa-alueita erikseen selvyiden vuoksi, vaikka toisiinsa kietoutuvien osa-alueiden käsittely erikseen omina teemoinaan voi mahdollisesti antaa virheellisen käsityksen teemojen rajojen selkeydestä.

5.2.1 Sosiaalityöntekijän mielenterveys

Asiakasväkivalta asetti sosiaalityöntekijän epäinhimilliseen tilanteeseen, jossa sosiaalityöntekijä joutuu henkisen kuormituksen seurauksena tasapainoilemaan toimintakykynsä ja lapsen edun toteutumisen välillä. Epäinhimilliseksi tilanteen teki se, että tasapainoilu oli osittain tiedostamatonta ja vaikutti sosiaalityöntekijän kykyyn puuttua muun muassa lapsen kasvuolosuhteisiin ja huolenpitoon tai lapsen omaan käyttäytymiseen liittyviin riskitekijöihin ja arvioida objektiivisesti niiden merkitystä lapsen kehityksen tai terveyden kannalta. (Lamothe ym. 2018, 310–311, 315.)

Tutkimustuloksien mukaan työskentely lastensuojelussa oli itsessään niin kuormittavaa, että se nähtiin riskitekijäksi sairastua työkykyyn vaikuttaviin mielenterveysongelmiin (Geoffrion ym. 2016, 270–283). Griffiths ym. (2018, 51) tutkimuksen mukaan 42 % (n=214) lastensuojelun sosiaalialan työntekijöistä raportoi sairastuneensa työnsä

vuoksi mielenterveysongelmiin. Asiakasväkivallan kokemukset kasvattivat vielä ennestään jo olemassa olevaa sairastumisriskiä. Lastensuojelussa työskentelevillä sosiaalityöntekijöillä yleisimmät mielenterveyteen liittyvät diagnoosit olivat myötätunto ja työuupumus, masennus ja traumaperäinen stressihäiriö PTSD (Lamothe ym. 2018, 310; Griffith 2018, 49,51; Geoffrion ym. 2023, 2). Asiakasväkivallan todettiin aiheuttavan sosiaalityöntekijöille myös muita psyykkisiä oireita, kuten stressiä, ahdistuneisuutta ja masentuneisuutta, joiden todettiin vaikuttavan haitallisesti sosiaalityöntekijän työkykyyn ja näin lapsen suojelun toteutumiseen. (Littlechild ym. 2016, 4–5; Griffiths 2018, 49; Lamothe ym. 2018, 310.)

Työuupumukseen sairastunut työntekijä oli usein väsynyt, etäännytynyt henkisesti työstään ja kärsi kognitiivisen hallinnan häiriöistä sekä tunteiden hallinnan ongelmista (Työterveyslaitos n .d). Läsnaolo, korkea kognitiivinen suorituskyky ja tunteiden hallinnan katsottiin olevan merkittävä osa sosiaalityöntekijän ammattitaitoa. Ne mahdollistavat mentalisaation. Hyvä mentalisaatiokyky puolestaan yhdistettiin kykyyn sietää epävarmuutta, kuunnella, nähdä asioita eri näkökulmista, joustavuuteen ja virheiden tunnustamiseen ja tunnistamiseen sekä anteeksi pyytämiseen. Nämä ovat arvostettuja piirteitä työyhteisöille ja yhteiskunnassa yleisesti. (Pajula 2015.)

Traumaperäiseen stressihäiriöön sairastuneelle oli taas tyypillistä välttelykäyttäytymisen, jossa sairastunut pyrki välttelemään negatiivisia tunteita herättäviä tilanteita. Traumaperäinen stressihäiriö yhdistettiin fyysisen väkivallan seurauksiin todennäköisemmin, kuin henkisen väkivallan (Geoffrion ym. 2023, 8). Littlechild (2005 ym., 8) ja Ferguson ym. (2020,31) kuvaavat kuinka asiakasväkivallan kohtaaminen sai sosiaalityöntekijät pelkäämään asiakastapaamisia. Tapaamisia välteltiin ja toteutuessaan tapaamiset olivat lyhyempiä, kuin tavallisesti. Lyhentyneet tapaamiset kertoivat sosiaalityöntekijöiden työskentelevän epämukavuusalueella kohdatessaan aggressiivisuutta työtehtävässään (mt.,31). Sosiaalityöntekijät tunnistivat välttelykäyttäytymisen ja se sai heidät tuntemaan syyllisyyttä ja söi heidän ammatillista itseluottamustaan (Littlechild ym. 2016, 6). Lamothen ym. (2021, 276) mukaan noin 19 % lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä kärsi traumaperäisestä stressihäiriöstä kokematta asiakasväkivaltaa. Vertailun vuoksi on hyvä tietää, että väestötasolla kokonaisesiintyvyys oli noin 1 % Euroopassa (Käypä hoito 2020).

Geoffrion ym. (2023) tutki asiakasväkivallan vaikutuksia lastensuojelun sosiaalityöntekijän sairastumiseen myötätuntouupumukseen. Tutkimuksen mukaan erityisesti henkinen asiakasväkivalta nähtiin yhtenä merkittävämmistä syistä sosiaalityöntekijän sairastumisena myötätuntouupumukseen. Myötätuntouupumus yhdistettiin myötätuntostressiin ja sijaistraumatisoitumisen käsitteisiin. Ne ovat ilmiöitä, jossa auttamistyön ammattilainen altistuu työssään emotionaalisesti ja sairastuu psyykkisesti käyttäessään työvälineenään empatian ja samaistumisen kykyä. Geoffrion ym. (2023, 8) mukaan myötätuntouupumus näkyi lastensuojelun sosiaalityöntekijällä muun muassa syyllisyyden, surun ja pelon tunteina sekä mielialan vaihteluina ja masennuksena. Työntekijä saattoi myös kynnistyä ja kokea epäinhimillisetkin tilanteet tavanomaisina. Tällöin sosiaalityöntekijän kyky empatiaan ja samaistumiseen laski, mikä vaikutti hänen ammatilliseen toimintakykyynsä, sillä nämä taidot nähdään ammatillisen auttamisen edellytyksenä (THL 2021). THL:n (2021) mukaan yleisiä oireita olivat lisäksi nukkumiseen liittyvät vaikeudet, ahdistuneisuus ja erilaiset fyysiset kiputilat.

5.2.2 Sosiaalityöntekijän puuttumisvelvollisuus

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän päätöksentekokyvyn heikkenemistä pidettiin merkittävänä asiakasväkivallan seurauksena, sillä lapsen kaltoinkohtelulla ei ollut tapana loppua tai rauhoittua ilman tosiasiallista puuttumista. (Littlechild 2005b, 388; Littlechild ym. 2016, 3, 4, 6, 10.) Päätöksenteon kyvyn heikentyminen yhdistettiin ammatillisen itseluottamuksen laskuun. Sosiaalityöntekijät saattoivat, esimerkiksi pelätä johdon reaktiota väkivallan tekijän valitusjärjestelmän väärinkäytöstä ja vähätellä itse omaa ammattitaitoaan välttellen vastuuta. (Littlechild ym. 2016, 4; Littlechild 2005a, 71; Lamothe ym. 2018, 315.) Sosiaalityöntekijän kokeman pelon ja kuormittuneisuuden nähtiin olevan suorassa suhteessa hänen kykyynsä tehdä tosiasiallisesti lapsen edun vaatimia päätöksiä, erityisesti päätöksiä, joiden tiedettiin hermostuttavan lasta tai hänen omaisiaan, kuten lastensuojelun tarpeen arviota tai sijoituspäätöstä. Asiakasväkivalta vaikutti sosiaalityöntekijän kykyyn puuttua muun muassa lapsen kasvuolosuhteisiin ja huolenpitoon tai lapsen omaan käyttäytymiseen liittyviin riskitekijöihin ja arvioida objektiivisesti niiden merkitystä lapsen kehityksen tai terveyden kannalta. (Littlechild 2005b, 388; Littlechild ym. 2005, 4; Lamothe ym. 2018, 315.)

Sosiaalityöntekijät eivät pystyneet toimimaan suunnitelmallisesti ja puuttumaan tilanteeseen sen vaatimalla tavalla (Littlechild ym. 2016, 8). Sosiaalityöntekijä saattoi nähdä lapsen asumisen kotona ensisijaisena sijaishuoltoon nähden vielä tilanteessa, jossa lapsi olisi tavallisesti jo sijoitettu. Vakavimmissa tilanteisissa sosiaalityöntekijän kyvyttömyys toimia lapsen edun mukaisesti oli yhteydessä lapsen kuolemaan johtaneeseen lastensuojelun epäonnistumiseen. (Lamothe ym. 2018, 315–316; Ferguson ym. 2020, 20–24; Geoffrion ym. 2023, 7.)

Littlechild ym. (2016, 7) mukaan sosiaalityöntekijät myös saattoivat pyrkiä miellyttämään vihamielisesti tai aggressiivisesti käyttäytyviä vanhempia sen sijaan, että he olisivat tarttuneet lastensuojelullisiin huoliin riittävän määrätietoisesti. Hän käytti tästä nimitystä ”panttivankikäyttäytyminen”, jonka hän mainitsee perustuvan Stanleyn ja Goddardin (2002) tutkimukseen lastensuojelun asiakastapauksista, joissa lastensuojelu epäonnistui ja lapsi kuoli kalotinkohtelun seurauksena.

Lapsen edun toteutumisen kannalta merkittävää on, että asiakasväkivalta vähensi välillisesti sosiaalityöntekijöiden pysyvyyttä ja lapsen osallisuuden kokemusta (HE 170/2021, 33). Asiakasväkivalta vähensi lapsen osallisuutta vaikuttamalla sosiaalityöntekijän ja lapsen tapaamisten määrään. Ilman yhteistyötä vanhempien kanssa lapsen oikeus tulla kuulluksi, hänen mielipiteensä huomiointi, sosiaalityöntekijän velvollisuus tuoda lapsen ääni kuuluviin ja tehdä tärkeää arviointityötä lapsen edun toteutumisesta eivät toteutuneet. Vanhemmat saattoivat pyrkiä tilanteiden manipuloinnilla pitämään sosiaalityöntekijät poissa lasten lähettyviltä. Toisaalta myös sosiaalityöntekijä saattoi esimerkiksi vältellä ”hankalaa” perhettä. (Littlechild ym. 2016, 9–10, LSL 5§, 24§.)

Fergusonin (2020, 32) ja Littlechildin (2005b, 388) mukaan sosiaalityöntekijät saattoivat lamaantua asiakasväkivallan seurauksena. Lamaantumista selitettiin pelon ja ahdistuksen lisäksi valmistautumattomuudella, tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijät eivät osanneet odottaa saamaansa väkivaltaista vastaanottoa. Sosiaalityöntekijän ajattelun ja toiminnan nähtiin ”kaventuvan” lamaantumisen seurauksena ja yhteistyö vanhempien kanssa ajautui suhdeperustaisen työn sijaan yhteistyökyvyttömyyden kierteeksi, jossa lapsen hätä saattoi jäädä huomaamatta. Littlechildin (2005b, 388) mukaan lamaantuminen johti lopulta työntekijöiden vetäytymiseen ja näin tosiasiallinen lastensuojelun

työ ei toteutunut. Vetäytyminen saattoi näkyä välttelynä. Sosiaalityöntekijät saattoivat vältellä asiakasta ja tämän väkivaltaisia vanhempia välttääkseen konfliktitilanteita ja puuttumisvelvollisuutta. Välttelykäyttäytyminen vahvisti asiakasväkivallan käyttäjän kokemaa vallantunnetta ja hankaloitti muiden viranomaisten työskentelyä väkivaltaisen henkilön kanssa jatkossa. Sosiaalityöntekijän vetäytyminen nähtiin olevan väkivallan käyttäjän toivoma reaktio. (Littlechild 2003, 36-38.)

5.2.3 Lastensuojelun rakenteelliset haasteet

Asiakasväkivallan todettiin kumuloituessaan lisäävän lastensuojelun rakenteellisia haasteita, jotka itsessään vaikuttivat sosiaalityöntekijän mahdollisuuksiin tehdä vaikuttavaa lastensuojelutyötä. Rakenteelliset vaikutukset näkyivät lastensuojelun vaikuttavuuden heikentymisenä, esimerkiksi sosiaalityöntekijän heikentyneenä kykyinä suoriutua työstä ja sitoutua siihen (Littlechild 2005b, 388; Lamothe ym. 2018, 310; Griffiths ym. 2018, 52).

Griffiths ym. (2018, 52) mukaan sosiaalialan työntekijän työperäinen stressi vaikutti sosiaalityöntekijän halukkuuteen sitoutua työhön, mikä näkyi työntekijöiden motivaation puuttumisena ja riittämättömyyden tunteina. Sitoutumattomuuteen liittyi vahvasti kokemus siitä, ettei työ tuottanut enää mielihyvää. Rakenteelliset vaikutukset näkyivät pito ja vetovoiman katoamisena, joka näkyi työtaakan kasaantumisenä, sairauspoissaoloina, alalta lähtönä ja lopulta henkilöstöressurssipulana. Asiakkaalle eli lapselle rakenteelliset haasteet näyttävät asiakastyön katkonaisuutena ja laadun heikentymisenä, jotka vaikuttivat lapsen oikeuteen olla osallisena omassa lastensuojelun asiassaan. (Mt., 47.)

5.2.4 Asiakasväkivallan uusiutuminen

Lamothe ym. (2018, 318; 2021, 280–281), Littlechild (2005b, 280) ja Ferguson ym. (2021, 32) nostivat esille sosiaalityöntekijän kuormittumisesta syntyvän eräänlainen negatiivisten vaikutuksen kehän, joka johti asiakasväkivallan uusiutumiskierteeseen ja näin myös lapsen suojelun vaarantumiseen kerta toisensa jälkeen.

Sosiaalityöntekijän vuorovaikutustaidot kärsivät asiakasväkivallan seurauksena, ja hänen kykynsä rauhoittaa asiakasta kriisitilanteissa heikkeni kuormittumisen takia. Sosiaalityöntekijä saattoi tiedostamattaan suojella itseään tunnekyllämyydellä, jolloin sosiaalityöntekijän kyky ilmaista lämpimiä tunteita kärsi. Tunnekyllämyydet sosiaalityöntekijät olivat todennäköisemmin ärtyneitä, tyyneitä ja ilmeettömiä, ja heidän empatiakykynsä heikkeni. Heidän ilmaisujaan tulkittiin herkästi väärin, ja ne provosoivat asianosaisia väkivaltaiseen käytökseen. Sosiaalityöntekijä saattoi esimerkiksi jättää vastaamatta vihamielisten vanhempien puheluihin ja siirtää kotikäyntejä. Vastaamattomat puhelut ja siirretyt tapaamiset lietsoivat vanhempien vihaa entisestään, ja samalla lapsen hätä saattoi jäädä huomaamatta. Tämän seurauksena tunnekyllämyyden sosiaalityöntekijöiden huomattiin altistuvan todennäköisemmin uudelle asiakasväkivaltakokemukselle seuraavien 12 kuukauden aikana. (Lamothe ym. 2021, 280–281; Lamothe ym. 2018, 310, 315–318; Lynch ym. 2019, 139.) Ferguson ym. (2021, 32–32) mukaan sosiaalityöntekijät saattoivat ajautua tilanteeseen, jossa asiakasväkivallalle altistumisen johdosta sosiaalityöntekijä ei pystynyt enää näkemään tilannetta ammatillisesti. Sosiaalityöntekijän arviointikyky kapeni ja hän saattoi vastata vihamieliseen käytökseen samalla mitalla, ajautuen vanhempien kanssa eräänlaiseen kostonkierteeseen. (Ferguson 2021, 32–32.)

Lamothe ym. (2018, 311) mukaan sosiaalityöntekijöiden käyttämät selviytymiskeinot asiakasväkivallan kuormituksen vähentämiseksi jaettiin tutkimuksissa sosiaalityöntekijän ammatillisuuteen haitallisesti vaikuttaviin ja ammatillisuutta kannatteleviin selviytymiskeinoihin, joita kutsuttiin myös negatiivisiksi ja positiivisiksi selviytymiskeinoiksi. Väkivallan mahdollistumisen kannalta merkittäviä olivat haitalliset selviytymiskeinot. Haitallisia selviytymiskeinoja käyttävät sosiaalityöntekijät saattoivat itse muun muassa vähätellä väkivaltatilanteita, pyrkiä järkeistämään niitä tai hakea hyväksyntää niille sanoittamalla tekijän pahoinvointia niiden syynä. (Lamothe ym. 2018, 310–311, 317; Pulkkinen 2019, 28.) Haitalliset selviytymiskeinot eivät vähentäneet sosiaalityöntekijän kuormitusta pitkällä aikavälillä, vaan tutkimuksissa niillä nähtiin olevan yhteys muun muassa sosiaalityöntekijän kokonaisvaltaiseen pahoinvointiin ja työtehtävien laiminlyöntiin (Griffiths ym. 2018, 52, 47). Ne mahdollistivat asiakasväkivallan läsnäolon ja vaikuttivat negatiivisesti sosiaalityöntekijän toimintaan lapsen

edun turvaamiseksi, ja niillä oli myös rakenteellisia seurauksia lapsen suojelun onnistumiseen. (Lamothe ym. 2018, 310–311,315.)

Sosiaalityöntekijät itse näkivät asiakasväkivallan, erityisesti henkisen väkivallan, usein osana työnkuvaa eivätkä tunnistaneet itseään uhreiksi, tekoa rikokseksi tai pyrkimykseksi vaikuttaa heihin (Lamothe ym. 2018, 309). Raley ym. (2022) tutki sosiaalityöntekijöiden suhtautumista asiakasväkivaltaan lastensuojelussa. Tutkimuksen mukaan 33% työntekijöistä ei pitänyt henkistä väkivaltaa väkivaltana. Vähättelevän suhtautumisen taustalla nähtiin mahdollisesti vaikuttavan sosiaalityöntekijöiden ammatitietikka ja lastensuojelulakiin perustuvat toimintaperiaatteet, kuten suhdeperustaisuus ja velvoite pyrkiä hyvään yhteistyöhön vanhempien kanssa ja vanhempien tukemisenä heidän kasvatustyössään. Näiden periaatteiden korostaminen sai sosiaalityöntekijät vähättelemään tai jättämään huomiotta vanhempien väkivallaksi luokiteltavaa käytöstä. (Littlechild 2005b, 387.)

5.3 Asiakasväkivallan vaikutuksien ehkäisy ja hallinta

Tässä luvussa käsittelem lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistuvan asiakasväkivallan ehkäisyä ja hallintaa lapsen edun toteutumisen näkökulmasta. Tutkimusten mukaan asiakasväkivallan luonne, motiivit ja vaikutukset sosiaalityöntekijän kykyyn suojella lasta tulee ottaa vakavasti lastensuojelussa.

Littlechild ym. (2016,9) mukaan 42 % sosiaalityöntekijöistä koki asiakaslasten joutuvan vaaraan, koska sosiaalityöntekijät eivät saaneet tarvitsemaansa tukea ja ohjausta kohdatessaan asiakasväkivaltaa. Asiakasväkivallan vaikutusten ehkäisy ja hallinta liittyy vahvasti sosiaalityöntekijän kuormittumiseen ja mielenterveysongelmiin sairastumisen ehkäisyyn, sillä nämä olivat suorassa suhteessa sosiaalityöntekijän toimintakyvyn kanssa.

Tutkimustuloksien mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistetun asiakasväkivallan ehkäisyn ja hallinnan voidaan nähdä koostuvan neljästä teemasta 1) väkivaltakäsitteistön määrittely, 2) asiakasväkivaltatietoisuuden lisääminen, 3) työyhteisön toimintamallien yhtenäistäminen 4) esihenkilöiden tuki ja esimerkillinen toiminta

(Littlechild ym. 2016, 9; Ferguson ym. 2021, 34). Näiden teemojen huomiointi nähdään vähentävän merkittävästi sosiaalityöntekijöiden kuormitusta ja näin turvaavan heidän toimintakykyään. Teemat kietoutuvat yhteen, käsittelen niitä kuitenkin erikseen selkeyden vuoksi.

5.3.1 Väki­val­ta­kä­sit­teiden määrittely

Asiakasväkivallan hallinta työpaikalla perustuu väkivallan riskitekijöiden kartoitukseen ja arviointiin (Antikainen - Juntunen 2007, 20–2). Tutkimustuloksien mukaan ongelmana oli, ettei väki­val­ta­kä­sit­teistöä ja väkivallan riskitekijöitä tunneta kunnolla lastensuojelussa. Kapeanäköinen väkivallan tarkastelu johti väki­val­ta­il­miön ja sen ehkäisyn ja hallinnan ratkaisujen huomiotta jättämiseen. Väki­val­ta­kä­sit­teistön tarkka määrittely on tämän vuoksi erityisen tärkeää asiakasväkivallan ehkäisyn, tunnistamisen ja hallinnan kannalta lastensuojelussa (Littlechild 2005a, 63; Littlechild 2005b, 390; THL 2020, 3–4; Parveen ym. 2023, 5978). Epätietoisuus väkivallaksi luettavan käytöksen moninaisuudesta haittasi lastensuojelun sosiaalialan työntekijöihin kohdistuneen väkivallan tutkimusta. Työyhteisössä saattoi olla hyvinkin epäselvää, mikä luetaan asiakasväkivallaksi (Parveen ym. 2023, 5978).

Väki­val­ta­kä­sit­teistön tarkan määrittelyn merkitystä vahvistaa Parveen ym. (2023) Norjassa tekemä tutkimus (n=660) asiakasväkivallan yleisyyden tutkimisesta lastensuojelussa. Parveen ym. (2023, 5963, 5966–5967) käytti tutkimuksessaan kahta eri tutkimusmetodia tutkiessaan väkivallan kokemuksia samalla sosiaalialantyöntekijöiden keskuudessa. Tutkimustuloksien mukaan työntekijän raportointi asiakasväkivallasta riippuu siitä, miten tutkimuksessa kysytään väkivallan kokemuksesta. Vastanneista 62,2 % ei tunnistanut kokeneensa asiakasväkivaltaa, kun siitä kysyttiin suoraan määrittelemättä käsitettä, mutta kun väkivallan käsite määriteltiin ja siitä annettiin esimerkkejä, niin väkivallan kokemuksen tunnistaminen nousi 62.2%:lla. Aikaisemmin tehdyt tutkimukset tukevat Parveenin ym. (2023) tekemän tutkimuksen tuloksia (Littlechild 2005b, 391; Ferguson 2021, 19).

Asiakasväkivalta, kuten väkivalta käsite yleensäkin liitettiin fyysiseen väkivaltaan, jolloin henkinen väkivalta jätettiin herkästi tunnistamatta ja näin myös tuomitsematta.

Asiakasväkivallan määrittelyitä on useita, mutta merkittävänä pidettiin ymmärrystä siitä, että kaikki henkisen väkivallan muodot ovat väkivaltaa, kuten mitätöinti uhkaukset, loukkaukset ja vähättely. (Littlechild 2005a, 6; Littlechild ym. 2016, 3; Robson ym. 2014; Parveen 2023.) Littlechild (2005b, 392) mukaan työntekijät saivat esihenkilöltä ja työyhteisön tuen kokiessaan fyysistä väkivaltaa, mutta henkistä väkivaltaa kokiessaan näin ei aina ollut.

Ferguson ym. (2021, 19) ja Littlechild (2005b, 391) nostivat esille, että yhteistyökyvyttömille vanhemmille, jotka saattoivat olla esimerkiksi väkivaltaisia, manipuloivia ja vihamielisiä tulisi olla oma käsite. Käsitteistön puuttuessa heitä kutsuttiin lastensuojelussa ”hankaliksi” asiakkaiksi. Fergusonin (mt.,19) mukaan perheet, joissa yhteistyötä lastensuojelun kanssa leimaa yhteistyökyvyttömyys tulisi nähdä ”korkean riskin” perheinä, joissa lapsen kaltoinkohtelu on todennäköistä ja heidän kanssaan tulisi käyttää ”korkean riskin ”perheiden protokollaa, jossa edetään systemaattisesti lastensuojelun arvioista kohti toteutusta erilaisin tukitoimin, joilla pyritään hallitsemaan asiakasväkivallan negatiivista vaikutusta asiakasprosessiin (Littlechild 2005b, 393).

5.3.2 Asiakasväkivaltatietoisuuden lisääminen

Tutkimuksen mukaan tietoisuuden lisääminen on asiakasväkivallan ehkäisyä ja hallintaa edistävä tekijä. Jokainen lähteenä ollut tutkimusartikkeli nosti sosiaalityöntekijöiden ja työyhteisön kouluttamisen esille jollakin tapaa. Tutkimusten mukaan tietoisuuden lisäämisessä painotettiin eri tapoja ehkäistä ja hallita tehokkaasti asiakasväkivallan vaikutuksia lapsen suojelun näkökulmasta.

Fergusonin (2021, 19, 22, 24) ja Lamothe ym. (2018, 319) mukaan sosiaalityöntekijöiden kouluttaminen tunnistamaan ja työskentelemään asiakasväkivallan alla on avainasemassa asiakasväkivallan ehkäisyn ja hallinnan kannalta. Heidän mukaansa koulutuksen tulisi keskittyä auttamaan sosiaalityöntekijää tunnistamaan asiakasväkivallan aiheuttamia tunteita, kuten pelkoa, ahdistusta ja niiden tiedostamattomia hallintakeinoja, kuten asiakkaan ja hänen perheensä välttelyä tai kohtaamista mustavalkoisesti.

Geoffrion ym. (2023, 8) ja Littlechild ym. (2016, 8–9) mukaan taas koulutuksen tulisi keskittyä väkivallan vaikutusten tunnistamiseen ja tiedostamiseen, sekä sosiaalityöntekijän kouluttamiseen siitä, mihin asiakasväkivallan valta perustuu. Lamothe ym. (2018, 319) mukaan koulutuksen tulisi keskittyä myös työyhteisön asenteiden muutokseen.

Fergusonin ym. (2021, 22) mukaan sosiaalityöntekijöiden koulutuksella voidaan auttaa sosiaalityöntekijöitä tiedostamaan asiakasväkialtaan liittyvin vaikutusten lisäksi myös siihen liittyvää vastavuoroisuutta. Kouluttamisella voidaan ehkäistä sosiaalityöntekijän ajautuminen käyttämään vastatransferenssia, eli siirtämään asiakkaan herättämiä negatiivisia tunteitaan takaisin asiakkaaseen vieden näin pohjaa yhteistyöltä.

5.3.3 Työyhteisön toimintamallien yhtenäistäminen

Ferguson ym. (2021, 20) mukaan työyhteisön yhtenäiset toimintamallit ja työyhteisön kouluttaminen niiden noudattamiseen on avainasemassa asiakasväkivaltaa käyttävien vanhempien kanssa yhteistyöhön pääsemisen kanssa. Ferguson ym. (mt.,30) mukaan asiakasväkivallan tunnistamisen jälkeen empaattisella, voimavarakeskeisellä ja suhdeperustaisella työskentelyllä päästiin toimivaan yhteistyöhön osassa asiakasväkivaltaa käyttävissä perheissä. Littlechild (2005b, 389, 399) mukaan työntekijöitä tulisi kouluttaa käyttämään näitä taktiikoita, mutta myös pitämään mielessä, että suhdeperustaisuus ei ole edellytys puuttumiselle.

Sosiaalityöntekijän ammatillisuutta tukevat selviytymiskeinot kannattelivat sosiaalityöntekijän hyvinvointia pitkällä aikavälillä. Niiden käyttäminen oli merkittävää asiakasväkivallan seurausten hallinnan kannalta. Positiivisten selviytymiskeinojen käyttäminen edellytti vahvaa esihenkilötason tukea ja asiakasväkivallan seurausten tiedostamista. Sosiaalityöntekijöiden käyttämiä positiivisia selviytymiskeinoja olivat rajojen asettaminen, johdonmukaisuus, johtotason konsultointi, organisaation turvallisuustoimien ja toimintamallien käyttäminen ja asiakasväkivaltaan liittyvä kouluttautuminen. Merkittävänä pidettiin esihenkilöiden ja työyhteisön konkreettista tukea, sekä selkeitä

toimintamalleja asiakasväkivallan varalle. (Littlechild 2005a, 77–80; Lamothe ym. 2018, 311; Parveen 2023, 5983 Geoffrion ym. 2023, 8.)

Littlechild (2005a) mukaan Suomessa on yhtenäisemmät vastatoimet asiakasväkivallan varalle, kuin Englannissa. Mainittakoon, että tutkimuksen laajuus oli hyvin pieni (n=5) ja tulkinnat ovat ristiriidassa Pulkkisen (2021, 3) väitöskirjan tutkimustulosten kanssa. Littlechild (2003,40) mukaan yksi parhaimmista käytännön keinoista hallita asiakasväkivalta tilanteita on parityöskentely. Parityöskentely antoi kokemattomammalle työntekijälle mahdollisuuden ottaa mallia kokeneemman työntekijän positiivisista selviytymiskeinoista ja varmistaa, ettei asiakkaan asiaton käytös vaarantanut asiakaslapsen asiakasprosesseja sumentamalla yksittäisen työntekijän harkintakykyä.

Littlechild ym. (2005, 8), Littlechild (2005a, 78; 2005b, 399) ja Ferguson (2021, 20-21) mukaan asiakasväkivallan vaikutusten ehkäisy ja hallinnan kannalta merkit vanhempien yhteistyökyvyttömyydestä, kuten suorat uhkaukset, tai manipulointi tulisi huomioida systemaattisesti lapsen kaltoinkohtelun riskitekijöinä toteutettaessa lastensuojelua. Hänen mukaansa lastensuojelun yksi merkittävimmistä epäkohdista on epäonnistuminen kouluttaa sosiaalialan työntekijät opiskeluvaiheessa ymmärtämään yhteistyökyvyttömiä, vihamielisten ja aggressiivisten asiakasväkivaltaa käyttävien asiakkaiden kanssa työskentelyn moninaiset riskitekijät, sekä niiden vaikutus lapsen suojelun onnistumiseen.

Raportointikäytäntöjen yhtenäistämisen edellytys on selkeät väkivallan käsitteet. Väkivaltatilanteista ei raportoitu aina. Erityisesti henkisen väkivallan raportointi jätettiin usein tekemättä. Taas kerran henkilökunnalle ei ollut selvää mikä on väkivaltaa ja milloin siitä tulisi raportoida. Ohjeistukset olivat epäselviä tai niitä ei ollut. Raportoinnin tulisi olla systemaattista, jotta väkivaltatilanteiden yleisyydestä tulisi näkyvää, jotta niihin voitaisiin puuttua tarvittavalla mittakaavalla. Ilman raportointia väkivaltatilanteiden ehkäisyä ja hallintaa ei voida kehittää ja arvioida kunnolla. Raportoinnin helpottamiseksi selkeä käsitteiden määrittely ja väkivallan tunnistaminen ja tunnustaminen ovat erityisen tärkeitä. (Macdonald 2001; Littlechild 2005a, 62–63, 67; Lamothe ym. 2018, 316; Parveen 2023.)

Littlechild (2005a, 75) nosti esille asiakasväkivallan käyttäjien vastuuttamisen omasta käytöksestään. Tutkimuksen mukaan asiakasväkivallan määritelmä, käytön tuomittavuus ja sen seuraukset tulee tehdä selväksi työntekijöiden lisäksi myös asiakkaille ja heidän omaisilleen, jotka ovat usein asiakasväkivallan käyttäjiä lastensuojelussa. Littlechildin (2003, 40) tutkimustuloksien mukaan paras tapa hallita asiakasväkivaltaa on puuttua siihen välittömästi tekemällä väkivallan käyttäjälle selväksi väkivaltatilanteessa, ettei hänen käytöksensä ole hyväksyttyä. Lapsen asioita käsiteltäessä tulee väkivallan tekijälle asetta selkeät rajat ja sosiaalityöntekijää tukea asiakasprosessien toteuttamisessa ja loppuun saattamisessa.

Talentian vuonna 2019 julkaisema artikkeli ”Nollatoleranssi sosiaalialan työväkivalalle” tukee ajatusta tekijän vastuuttamisesta. Artikkelin mukaan asiakasväkivallan seuraukset tulisi olla systemaattisia ja strukturoituja, sekä kaikkien tiedossa. Artikkelin mukaan sosiaalitoimiston odotustilojen seinälle tarvittaisiin huoneentauluja, jotka viestittävät nollatoleranssia asiakasväkivalalle. Tauluista tulisi selvittää, ettei kyseisessä tilassa hyväksytä mitään väkivallan muotoja vähättelystä, fyysiseen väkivaltaan ja, että kaikki tapaukset ilmoitetaan poliisille.

Puhuttaessa asiakasväkivallan vaikutusten hallinnasta nousi työnohjaus vahvasti esille. Ferguson ym. (2021, 34) mukaan sosiaalityöntekijöille tulisi tarjota mahdollisuuksia reflektoida ja analysoida tunteitaan sekä suhdettaan yhteistyökyvyttömien aggressiivisten vanhempien kanssa säännöllisesti esimiestaholta. Tunteiden käsittelyllä voitaisiin varmistaa sosiaalityöntekijän objektiivisuuden säilyminen ja kyky toteuttaa lastensuojelua eettisesti ilman vihaa ja vastatoimia. Tämä voitaisiin toteuttaa case pohjaisen työnohjauksen sijaan tunnetaitojen ja kriittiseen ajatteluun keskittyvällä työnohjauksella. (Mt.,34.)

5.3.4 Esihenkilöiden tuki ja esimerkki

Esihenkilöltä tuleva konkreettinen vahva tuki ja toimintamallit korostuvat asiakasväkivallan ehkäisyn ja hallinnan näkökulmasta (Littlechild 2005a, 76–77; 2005b, 399;

2005, 8). Littlechild ym. (2016, 9) nosti esille esihenkilöiden kouluttamisen merkityksen. Esihenkilöiden kouluttamisella pystytään varmistamaan, että johtotasolla on kunnioitus ja ymmärrys tilanteen vakavuudesta.

Littlechild ym. (2016, 10) mukaan esihenkilöillä on merkittävä asema asenteisiin liittyvässä muutostyöskentelyssä. Heidän tulisi viestittää työyhteisössä nolla linjaa asiakasväkivallan suhteen ja näin omalla esimerkillään ilmaista, että sosiaalityöntekijään kohdistettu asiakasväkivalta ei tulisi olla missään muodossa hyväksyttävää. Työnantajalla on lainmukainen ja moraalinen velvollisuus tehdä kaikkensa estääkseen asiakasväkivallan hyväksymisen osana työnkuvaa. (Littlechild 2005b,398, Antikainen-Juntunen 2007, 28.)

Sosiaalityöntekijät pitivät tärkeänä väkivallan tunnustamisen kannalta sitä, että asiakasväkivalta tunnustettiin esihenkilötasolta asiakaslähtöiseksi ongelmaksi, eikä sen ajateltu liittyvän sosiaalityöntekijään. Asiakasväkivalta voitiin näin määritellä heti asiakaslähtöiseksi tuomittavaksi toimintamalliksi, joka oli asiakkaan vastuulla, eikä missään nimessä työntekijän häpeä tai vika. (Littlechild 2005a, 74; Parveen ym. 2023, 5976.)

Esihenkilöiden tulisi olla vastuussa siitä, että työyhteisöllä on selkeät toimintamallit asiakasväkivallan varalle. Toimintamallien tulisi olla läpinäkyviä ja näin työntekijöiden ja vanhempien tiedossa. Esihenkilöiden tulisi varmistaa, että uudet työntekijät perehdytetään tunnistamaan asiakasväkivallan riskitekijät itsensä ja asiakaslapsen näkökulmasta. Työntekijän tulee tietää saavansa esimieheltä täyden tuen työskennellessään asiakasväkivaltaa käyttävissä perheissä, näin pystytään varmistamaan, ettei asiakasväkivaltaa käyttävät vanhemmat pysty estämään tosiasiallista lastensuojelun työskentelyä käytöksellään. (Mt., 10; Littlechild 2003, 43.)

Littlechildin ym. (2016, 8–9) mukaan esihenkilön tulisi muistuttaa sosiaalityöntekijöitä lastensuojelun tavoitteesta suojella lasta ja toimia lapsen edunmukaisesti vaikkakin se aiheuttaisi vanhemmassa väkivaltaisen reaktion. Suomessa myös lastensuojelulain mukaan lapsen etu on ensisijainen vanhemman etuun nähden (Araneva 2016, 14–176). Näin pystytään minimoimaan vaara siitä, että sosiaalityöntekijän rooli tukevana viranomaisena nähdään vahvempana kuin puuttuva rooli. (Littlechild ym. 2016, 8–9.)

Yhteenvetona asiakasväkivallan ehkäisyn ja hallinnan kannalta voidaan pitää esihenkilötasolta tulevaa työnohjausta, koulutusta, valvontaa ja tukea avainasemassa sosiaalityöntekijää tuettaessa hänen suojelutehtävässään, asiakasväkivaltaa käyttävien vanhempien kanssa työskennellessä (Littlechild 2005a, 77; 2005b, 399; Littlechild ym. 2016, 8).

6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Lastensuojelu on epäonnistunut viimevuosina useasti tavoitteessaan suojella lastensuojelun asiakkuudessa olevaa lasta. Epäonnistumisiin johtaneita syitä on haettu perustellusti ainakin lastensuojelun kriisin ja jännitteiden kentältä, jossa vastuu lastensuojelun tosiasiallisesta toteutumisesta on yksittäisen sosiaalityöntekijän harteilla. Lastensuojelun rakenteelliset ongelmat puolestaan vaikeuttavat lastensuojelun vastuunjako, lain toimeenpanoa, päätöksentekoa ja valvontaa. (LSL 13b§, Puumalainen 2019; Pekkarinen 2022.) Tutkimuksien mukaan asiakasväkivalta tulisi nähdä lapsen kaltoinkohtelun riskitekijänä ja tunnistaa sekä tunnustaa yhtenä lastensuojelun epäonnistumisen riskitekijänä. Asiakasväkivalta heikensi yksittäisen sosiaalityöntekijän toimintakykyä ja lisäsi jo tiedossa olevia lastensuojelun rakenteellisia haasteita. (Lamothe ym. 2018, 316; Littlechild ym.2016, 8–10.)

Sanna Marinin hallitus tunnusti viranomaisiin kohdistuvan väkivallan olevan ongelma Suomessa menneen hallituksen hallitusohjelman tavoitteissa. Hallitusohjelman tavoitteina olivat muun muassa viranomaisiin kohdistuvaan häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen puuttuminen. (Illman 2020, 6–7; Valtioneuvosto 2019.) Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen puolestaan kommentoi lastensuojelun tilanteen olevan yksi merkittävimmistä perus- ja ihmisoikeusongelmista Suomessa. (Puumalainen 2019; Pekkarinen 2022.) Kansainvälisten tutkimuksien mukaan asiakasväkivalta voi johtaa lastensuojelun epäonnistumiseen heikentäen yksittäisen sosiaalityöntekijän toimintakykyä ja lisäten lastensuojelun rakenteellisia haasteita (Lamothe ym. 2018, 316; Littlechild ym.2016, 8–10). Näiden tietojen perusteella lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään kohdistettu asiakasväkivalta osoittautui hyvinkin ajankohtaiseksi ja puuttumisen arvoiseksi ilmiöksi.

Tutkimukseni on integroiva kirjallisuuskatsaus, jonka tarkoituksena oli selvittää, millaisena lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistettu asiakasväkivalta näyttäytyi lastensuojelussa, miten asiakaslapsen vanhempien tai muiden läheisten väkivaltainen käytös vaikutti sosiaalityöntekijän kykyyn viedä lastensuojeluprosessia eteenpäin lapsen edunmukaisesti ja selvittää miten lastensuojelun työyhteisössä voidaan ehkäistä ja hallita asiakasväkivaltatilanteita. Tutkimuksen tavoitteena oli lisätä lastensuojelun sosiaalialantyyöntekijöiden tietoisuutta asiakasväkivallan hallinnan merkityksestä lapsen

suojelun onnistumisen kannalta. Tavoite osoittautui tämän tutkimuksen myötä myös yhdeksi tehokkaimmista keinoista hallita asiakasväkivaltaa niin, ettei se pääse vaarantamaan asiakaslapsen suojelua (Littlechild ym. 2016, 8–9; Geoffrion ym. 2022, 8).

Pro gradu- tutkimuksen suunnitteluvaiheesta lähtien minulle oli selvää, että haluan jatkaa kandidaatintutkielmani aiheen kokonaisvaltaisempaa työstämistä pro gradu –tutkielmassa aiheen ajankohtaisuuden ja merkityksellisyyden vuoksi. Tutkimusaineiston saatavuuteen tutustuin jo kandidaatin tutkielmani yhteydessä syyskuussa 2022, mutta huomattavasti kapea alaisemmin. Pro gradu- tutkielman tiedonhaun aloitin tekemällä systemaattisen koehaun sähköisiin tietokantoihin tutkimuskysymysten teemojen perusteella. Tässä vaiheessa olin vielä ajatellut tekeväni systeemisen kirjallisuuskatsauksen, mutta tiedonhaun edetessä huomasin tarpeen löysätä seulakriteerejä, ja huomasin integroivan kirjallisuuskatsauksen tutkimusmenetelmänä sopivan tutkimukseeni paremmin. Minulla oli aluksi haasteita edetä tutkimusprosessissa systemaattisesti eteenpäin, joten päätin käyttää Finkin seitsemän vaiheista mallia apuna. Finkin malli osoittautui tehokkaaksi työvälineeksi integroivan kirjallisuuskatsauksen tekemisessä. Se rytmitti tekoprosessia ja vauhditti näin etenemistäni vaiheesta toiseen.

Tutkimusaineiston kerääminen helpottui selkeiden hakusanojen ja lähdemateriaan sisäänottokriteerien löytyessä. Kokemattomana tutkijana päätin keskittää tutkimusartikkelien hakemisen muutamaan tietokantaan. Koehaun jälkeen sopiviksi tietokannoiksi valikoitui EBSCOhost, SAGE journals, Elsevier ja Wiley Online Library -tietokannat. Kotimaista tutkimusmateriaalia etsin LUC- Finnan kansalliskirjasto ARTO:sta, joista sain suomenkielisen tutkimusmateriaalini. Tiedonhaun keskittämisestä huolimatta tutkimusaineiston keräämisvaihe oli hidas ja aikaa vievä. Lopullinen tutkimusaineisto muodostui pääasiassa sisäänottokriteerit täyttävistä englanninkielisistä tutkimusartikkeleista. Lisäksi käytin kansainvälisiä ja suomalaisia virallislähteitä ja väitöskirjaa. Tutkimustuloksia tarkasteltaessa on otettava huomioon muun muassa tutkimusaineiston keräämisen ajankohta, tutkimusmaa ja siihen aikaan asiakasväkivaltaan vaikuttavat lait ja normit. Tutkimusaineistona käyttämäni tutkimuksien tutkimustulokset olivat samankaltaisia tutkimusmaasta tai vuodesta riippumatta. Tutkimustuloksia asiakasväkivallan yleisyydestä ei voida suoraan yhdistää sosiaalityöntekijöiden kokeman asiakasväkivallan yleisyyteen, sillä lähdemateriaalin tutkimuksissa oli mukana myös sosiaalialan työntekijöitä. Lisäksi laillistetun sosiaalityöntekijän määritelmä ja työnkuva

vaihtelevat eri maiden välillä. Suurimpana eettisenä haasteena pidän sitä, että valtaosa tutkimusmateriaalista oli vieraskielistä. Luotan omaan englanninkielen taitooni, ja koen toimineeni jokaisessa tutkimuksen vaiheessa eettisesti. Pidän tutkimustani hyvää tutkimuskäytäntöä noudattaen tehtynä.

Käytin tutkimuksessa tutkimusaineiston analyysimenetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin perusteella hain vastauksia tutkimuskysymyksiin: Millaisena lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistettu asiakasväkivalta näyttäytyy lastensuojelussa? Miten asiakasväkivalta vaikuttaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän kykyyn suojella lasta? Miten asiakasväkivallan vaikutuksia pystytään ennaltaehkäisemään ja hallitsemaan lastensuojelussa?

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin perusteella asiakasväkivallan ilmenemistä lastensuojelussa voidaan tarkastella kolmen pääkäsitteen kautta, jotka ovat 1) asiakasväkivallan ilmenemismuodot, 2) asiakasväkivallan yleisyys ja 3) asiakasväkivallan taustasyt. Tutkimustuloksien mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistettu asiakasväkivalta näyttäytyy hyvin yleisenä, vaikeasti hallittavana ja tutkittavana ilmiönä, jonka nähdään liittyvän lastensuojelun erityiseen luonteeseen jännitteiden kenttänä. Rakenteellisten haasteiden lisäksi jännitteillä viitattiin myös sosiaalityöntekijän kaksijakoiseen rooliin tuen ja kontrollin välillä. Sosiaalityöntekijän virkavelvollisuus edellyttää lapsen suojelun sitä vaatiessa perheen yksityiseksi nähdylle alueelle menemistä ja vastentahtoista perhesuhteiden kontrollia ja uudelleen organisointia (Pösö 2010, 325–326).

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin mukaan asiakasväkivallan vaikutuksia sosiaalityöntekijän kykyyn suojella asiakaslasta löytyi neljä yhdistävää käsitettä. Nämä käsitteet ovat asiakasväkivallan vaikutukset sosiaalityöntekijän 1) terveyteen, 2) päätöksentekokykyyn, 3) lastensuojelun rakenteellisiin ongelmiin ja 4) asiakasväkivallan uusimiseen. Tutkimustuloksen mukaan sosiaalityöntekijän kokema asiakasväkivalta vaikutti monella tapaa sosiaalityöntekijän kykyyn tehdä vaikuttavaa, lapsen edun mukaista lastensuojelutyötä. Lisäksi asiakasväkivalta lisäsi lastensuojelun jo tiedossa olevia rakenteellisia ongelmia, jotka heikensivät sosiaalityöntekijän mahdollisuuksia toimia lapsen edun mukaisesti entisestään. Asiakasväkivallan vaikutukset näyttäytyivät

monella tapaa lapsen suojelun epäonnistumisena ja lapsen edun jäämisenä toissijaiseksi. (Littlechild 2005b, 397–399; Littlechild ym. 2016, 10; Lamothe ym. 2018, 310–312,315.) Asiakasväkivalta vaikutti tutkitusti muun muassa sosiaalityöntekijän kykyyn, puuttua lapsen kasvuolosuhteisiin ja huolenpitoon tai lapsen omaan käyttäytymiseen liittyviin riskitekijöihin ja arvioida objektiivisesti niiden merkitystä lapsen kehityksen tai terveyden kannalta. Asiakasväkivallan nähtiin asettavan sosiaalityöntekijän epäinhimilliseen tilanteeseen, jossa sosiaalityöntekijä joutui tasapainoilemaan toimintakykynsä kanssa kohdatessaan asiakasväkivaltaa, pyrkiessään toteuttamaan lapsen etua. Epäinhimilliseksi tilanteen teki se, että tasapainoilu oli osittain tiedostamaton. (Stanley ym. 2002; Littlechild 2005a; 2005b, Littlechild ym. 2019, 9,10; Lamothe ym.2018, 310-315.)

Lapsen edun toteutumisen yhtenä edellytyksenä nähdään lapsen oikeus osallisuuteen omassa lastensuojeluasiassaan. Tutkimuksien mukaan lapsen hyvinvointia ja osallisuuden kokemusta lisäävät sosiaalityöntekijän pysyvyys ja sosiaalityöntekijän lapsen kanssa viettämä aika, joita asiakasväkivalta vähensi välillisesti (HE 170/2021, 33). Asiakasväkivalta vähensi lapsen osallisuutta myös suoraan vaikuttamalla sosiaalityöntekijän ja lapsen tapaamisten määrään. Lapsen oikeus tulla kuulluksi ja hänen mielipiteensä huomiointi, eivät toteutuneet ilman sosiaalityöntekijän mahdollisuutta tavata lasta. Vanhemmat saattoivat pyrkiä pitämään tilanteiden manipuloinnilla sosiaalityöntekijät poissa lasten lähetyviltä, sosiaalityöntekijä saattoi myös esimerkiksi vältellä ”hankalaa” perhettä. Tällöin sosiaalityöntekijän velvollisuus tuoda lapsen ääni kuuluviin ja tehdä tärkeää arviointityötä lapsen edun toteutumisesta eivät toteutuneet. (Littlechild ym. 2016, 9–10; LSL 5§, 24§.)

Aineistolähtöisen sisältöanalyysin mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistetun asiakasväkivallan ehkäisyn ja hallinnan voidaan nähdä koostuvan neljästä teemasta 1) väkivaltakäsitteistön määrittely, 2) asiakasväkivaltatietoisuuden lisääminen, 3) työyhteisön toimintamallien yhtenäistäminen ja 4) esihenkilöiden tuki sekä esimerkiksi henkellinen toiminta. Asiakasväkivallan ehkäisyn ja hallinnan yksi suurin haaste oli, ettei asiakasväkivaltaa välttämättä tunnusteta väkivallaksi. Fyysinen väkivalta on selkeää ja siitä raportoitiin esimiehille. Henkistä väkivaltaa, kuten mitätöintiä, vähättelyä, uhkauksia ja loukkauksia ei aina tunnustettu väkivallaksi, eikä näin myöskään siitä raportoitu eteenpäin. (Littlechild 2005a, 6; Littlechild ym. 2016, 3; Robson ym. 2014;

Parveen 2023.) Tutkimuksessa esiin nousi myös vaarallinen asenne, jonka mukaan asiakasväkivalta kuuluu sosiaalityöntekijän työnkuvaan (Lamothe ym. 2018, 309; Littlechild ym. 2016, 10).

Kirjallisuuskatsauksessani esiin nostetut tulokset eivät ehkä sinällään ole yllättäviä, jos tarkastellaan sitä, millaisia seurauksia väkivaltaan yleensä liitetään. Suomessa on jo herätty lastensuojelun kriisiytymiseen ja pyritty edistämään lapsen edun toteutumista vaikuttamalla lastensuojelun rakenteellisiin haasteisiin muun muassa lakimuutoksella (LSL 13b§). Viranomaisiin kohdistuva väkivalta on myös tunnustettu ongelmaksi ja sen kriminalisointia on pyritty vahvistamaan (Ilman 2020, 6–7; Valtioneuvosto 2019). Toivon, että lisäämällä tietoisuutta sosiaalityöntekijöihin kohdistetusta asiakasväkivallasta ja sen vakavista seurauksista nostettaisiin asiakasväkivalta valtakunnallisesti esille yhtenä lastensuojelun epäonnistumisen riskitekijänä.

Tutkimustulosten soveltamismahdollisuus käytäntöön on mielestäni realistinen sen ajankohtaisuuden ja merkityksellisyyden vuoksi. Tutkimustuloksen mukaisten asiakasväkivallan ehkäisyn ja hallinnan keinot ovat varsin realistisia toteuttaa, ja ovat osittain jo käytössä työyhteisössä. Tarkoituksena on asiakasväkivallan näkyväksi tekeminen ja systemaattinen reagointi työyhteisötasolta. Ehkäisyn ja hallintakeinojen avulla pystytään auttamaan sosiaalityöntekijöitä ja heidän esihenkilöitään tiedostamaan läsnä oleva asiakasväkivalta, reagoimaan tehokkaasti siihen ja näin myös tukemaan lapsen suojelun toteutumista turvaamalla lastensuojeluprosessin systemaattinen eteneminen, lapsen edun mukaisesti. Tavoitteena on, että asiakasväkivallan käyttöä pidettäisiin osana haastavaa vanhemmuutta ja tunnistettaisiin lapsen kaltoinkohtelun riskitekijänä. (Littlechild ym. 2016,810; Littlechild 2005b, 389.)

Tutkimuksissa, joissa tutkimusaineiston analyysimenetelmänä käytetään aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, tutkimuksen tekijä ei välttämättä tiedä vielä tutkimusprosessin alussa, minkälaisiin tutkimustuloksiin tutkimusprosessi johtaa. Näin kävi myös minulle. Valitsemani näkökulma asiakasväkivallan tarkasteluun asiakaslapsen suojelun näkökulmasta vahvistui tutkimusprosessin edetessä. Tutkielman aloittamisesta alkaen oli selvää, että haluan löytää ehkäisy- ja hallintakeinoja asiakaslapsen suojelun ja myös sosiaalityöntekijän virkavelvollisuuden vaarantavaan ilmiöön. Näen, että tu-

levaisuudessa olisi tärkeää kartoittaa millaisia toimintamalleja Suomessa lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa on käytössä lapsen suojelun asiakasprosessin turvaamiseksi asiakasväkivaltatilanteissa. Miten sosiaalityöntekijää kannatellaan, niin että asiakasväkivallan aiheuttamat tunteet eivät vaikuta hänen päätösharkintaansa lapsen asioissa? Huomasin tutkimusprosessin edetessä mieltiväni voisiko asiakasväkivallan kohtaaminen olla lapsen suojeluprosessin ja työhyvinvoinnin näkökulmasta osa sosiaalityöntekijöiden koulutusta.

LÄHTEET

- Antikainen- Juntunen, Eija 2007: Työväkivallan uhka, työväkivalta ja niiden hallinta sosiaalialalla Työturvallisuus sosiaalialalla hankkeen loppuraportti. https://sosiaalitalo.fi/wp-content/uploads/2021/02/Tyoturvallisuus_sosiaalialalla_raportti.pdf. Viitattu 30.6.2023
- Araneva, Mirjam 2016: Lapsen suojelu: Toteuttaminen ja päätöksenteko: käsikirja lapsen asioista päättävälle. Talentum Pro. Helsinki. <https://verkkokirjahylly-almatalent-i.ezproxy.jyu.fi/teos/BABBXXBTABIEC#piste:b4>. Viitattu 5.10.2022.
- Bardy, Marjatta & Heino, Tarja 2013: Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä.
- Ferguson, Harry & Disney, Tom & Warwick, Lisa & Leigh, Jadwiga & Singh, Tansem Cooner & Beddoe, Liz 2021: Hostile relationships in social work practice: Anxiety, hate and conflict in long-term work with involuntary service users. *Journal of Social Work Practice* 35 (1), 19–37. <https://www.tandfonline.com.ezproxy.ulapland.fi/doi/epdf/10.1080/02650533.2020.1834371?needAccess=true&role=button>. Viitattu 3.3.2023
- Geoffrion, Steve & Carlo Morselli & Guay, Stéphane 2016: Rethinking Compassion Fatigue Through the Lens of Professional Identity: The Case of Child-Protection Workers. *Trauma, Violence, & Abuse* 2016, Vol. 17(3) 270-283. DOI: 10.1177/1524838015584362. Viitattu 1.8.2023
- Geoffrion, Steve & Lamothe, Josianne & Giguère, Charles-Édouard & Collin-Vézina, Delphine 2023: "The Effects of Adherence to Professional Identity, Workplace Aggression, and Felt Accountability on Child Protection Workers' Professional Quality of Life." *Child Abuse & Neglect* 135 (2023): 105950. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2022.105950>. Viitattu 1.8.2023
- Griffiths, Austin & Royse David & Walker Robert 2018: Stress among child protective service worker: Self reported health consequences. <https://www.sciencedirect.com.ezproxy.ulapland.fi/science/article/pii/S0190740918300914>. Viitattu 8.9.2023
- Hakalehto, Suvia 2018: Lapsioikeuden perusteet. <https://www.adlibris.com/fi/kirja/lapsioikeuden-perusteet-9789521430046>. Viitattu 1.6.2023
- Harrikari, Timo 2019: Lastensuojelun historia: tutkielma oikeussäätelystä, kulttuurisista kerrostumista ja hallinnan murroksista. Vastapaino. Tampere. E-kirja. Viitattu 10.4.2023
- HE 170/2021
- Heino, Tarja 2007: Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat. Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakesin työpapereita 30/2007. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus- ja kehittämiskeskus. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77977/T30-2007-VERKKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 2.11.2022.
- Hämäläinen, Juha 2007: Lastensuojelun kehityslinjoja. Tutkimus Suomen lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66529/978-951-44-7808-%20%206.pdf?sequence=1>. Viitattu 5.6.2023
- Ilman, Mika 2020: Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen: Lainsäädännön arviointia. Valtioneuvoston selvitys. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162579/3-2020-VN%20Selvitys.pdf?sequence=1%26isAllowed=y>. Viitattu 1.5.2023

- Jaakola, Anne- Mari & Pösö, Tarja 2022: Lapsen tilanteen arvioiminen lastensuojelussa: Analyysia asiakasturvallisuuden ja laadun näkökulmasta. *Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti Janus*. vol 30(4). <https://journal.fi/janus/article/view/114926/75136>. Viitattu 1.10.2023
- Kallio, Tomi 2005: Laadullinen review -tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. <file://filesmed1.ad.mednet.fi/PETVN11/Downloads/99500-Artikkelin%20teksti-173340-1-10-20201109.pdf>. Viitattu 6.6.2023
- King, Erin A & Wilke, Dina J. & Randolph, Karen 2020: Assessing the relationship between client-perpetrated violence and intentions to leave child welfare, *Journal of Public Child Welfare*, 16:2, 177-196, DOI: 10.1080/15548732.2020.1862730. Viitattu 8.9.2023
- Kivivuori, Janne 2009: Yhteenvetoa. Teoksessa Kivivuori, Janne (toim.): Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus – Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki, 61–64
- Kuokkanen, Julia 2018: Pysyvät ratkaisut sijaishuollossa– Katsaus Pohjoismaisiin käytäntöihin. Lastensuojelun keskusliitto. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Pysyvat-ratkaisut-sijaishuollossa.pdf>. Viitattu 5.9.2023
- Kurttila, Tuomas 2016: Lapsen etu muuttuvassa yhteiskunnassa. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*. <https://www.duodecimlehti.fi/duo13317>. Viitattu 18.5.2023
- käynnistyvät. Teoksessa: Armeliasuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisten Lamothe, Josianne & Couvrette, Amélie & Lebrun, Gabrielle & Yale-Soulière, Gabrielle & Roy, Camille & Guay, Stephane & Geoffrion, Steve 2018: Violence against child protection workers: A study of workers' experiences, attributions, and coping strategies. *Child Abuse & Neglect* 81, 308–321. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.04.027>. Viitattu 12.11.2022.
- Lamothe, Josianne & Geoffrion, Steve & Guay, Stéphane 2021: Investigating the cyclical hypothesis of client aggression as a 'loss spiral': Can child protection worker distress lead to more client aggression? *Health & Social Care in the Community* 30 (1), 275–283. <https://doi.org/10.1111/hsc.13401>. Viitattu 14.11.2022.
- Lapin korkeakoulunkirjasto n.d: Tiedonhankintaoppaaita: tieteellisen tiedonhankinnan opas. <https://libguides.luc.fi/fi>. Viitattu 30.8.2023
- lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta. Snellman instituutin A-sarja 22 /2007. Viitattu 5.5.2023
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417
- Littell, Julia & Corcoran, Jacqueline & Pillai, Vijayan 2008: Systematic reviews and meta-analysis. Oxford University Press. Oxford. https://luc.finna.fi/Record/luc_electronic_yo.994752899006246?sid=3153233637. Viitattu 1.4.2023
- Littlechild, Brian & Hunt, Susan & Goddard, Chris & Cooper, Judy & Raynes, Barry & Wild, James 2005: The Effects of Violence and Aggression From Parents on Child Protection Workers' Personal, Family, and Professional Lives. <https://journals-sagepub-com.ezproxy.ulapland.fi/doi/10.1177/2158244015624951>. Viitattu 20.4.23
- Littlechild, Brian & Susan Hunt & Chris Goddard & Judy Cooper & Barry Raynes & James Wild 2016: The Effects of Violence and Aggression From Parents on Child Protection Workers' Personal, Family, and Professional Lives. *SAGE Open* 6, no. 1 (2016): 215824401562495. <https://doi.org/10.1177/2158244015624951> . Viitattu 2.2.2023

- Littlechild, Brian 2003: Working with Aggressive and Violent Parents in Child Protection Social Work. <https://doi.org/10.1080/09503150308416909> . Viitattu 3.2.2023
- Littlechild, Brian 2005a: The stresses arising from violence, threats and aggression against child protection social workers. *Journal of Social Work* 5 (1), 61–82. <https://doi.org/10.1177/1468017305051240>. Viitattu 2.3.2023
- Littlechild, Brian 2005b: The nature and effects of violence against child-protection social workers: providing effective support. *The British Journal of Social Work* 35 (3), 387–401. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch188>. Viitattu 6.10.2022.
- Lynch, Amy & Newlands, Fiona & Forrester, Donald 2019: What does empathy sound like in social work communication? A mixed-methods study of empathy in child protection social work practice. *Child & Family Social Work* 24 (1), 139–147. <https://doi.org/10.1111/cfs.12591>. Viitattu 2.11.2022.
- Macdonald, Grant & Frank Sirotych 2001: "Reporting Client Violence." *Social Work (New York)* 46, no. 2 (2001): 107-114. <https://doi.org/10.1093/sw/46.2.107>. Viitattu 1.1.2023
- Macdonald, Grant, ja Frank Sirotych 2005: Violence in the Social Work Workplace: The Canadian Experience. *International Social Work* 48, no. 6 (2005): 772-781. https://libkey.io/libraries/3266/articles/5576622/full-text-file?utm_source=api_2824. Viitattu 10.9.2023
- Milczarek, Malgorzata 2010: Workplace and Harrasment: a European picture. Publications of fire of the European Union. Luxemburg. <http://www.osha.mdds.gov.si/resources/files/pdf/violence-harassment-report.pdf>. Viitattu 1.5.2023
- Mielenterveyden keskusliitto nd: Väkivaltaa ei pidä sietää. <https://www.mtkl.fi/mika-askarruttaa/vakivalta/>. Viitattu 7.5.2023
- Minilex 2022: Rikoslaki ja henkinen pahoinpitely. <https://www.minilex.fi/a/rikoslaki-ja-henkinen-pahoinpitely>. Viitattu 8.11.2022.
- Oinonen, Marjo 2017: Työväkivallan kohteena lastensuojelun sosiaalityössä: Työpoliittinen aikakauskirja 3/2017. Työ- ja elinkeinoministeriö . https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80814/TEM%20tyopoliittinen%20aikakauskirja%203_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y . Viitattu 5.4.2023
- Ollila, Riitta 2022: Voiko maalittaminen olla vainoamista. Edilex.fi. <https://www.edilex.fi/uutiset/75177>. Viitattu 10.11.2022.
- Pajulo, Marjukka & Saara Salo & Nina Pyykkönen 2015: Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 2015;131(11):1050-7. <https://www.duodecimlehti.fi/duo12278>. Viitattu 15.5.2023
- Parveen, Sana & Birkeland Nielsen, Morten & Endresen Reme, Silje & Bakke Finne, Live 2023: "Exposure to Client-Perpetrated Violence in the Child Welfare Service: Prevalence and Outcomes Using Two Different Measurement Methods." *Journal of Interpersonal Violence* 38, no. 7-8: 5963-5992. <https://doi.org/10.1177/08862605221127216>. Viitattu 4.5.2023
- Pekkarinen, Elina 2020: Lastensuojelun kriisi on ratkaistava. *Lapsiasiavaltuutettu*. <https://lapsiasia.fi/-/lastensuojelun-kriisi-on-ratkaistava1>. Viitattu 1.12.2022.
- Pekkarinen, Elina 2022: Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle lapsiasiavaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 202. Viitattu 22.2.2023
- Perustuslaki (731/1999)

- Pulkkinen, Johanna 2019: Nollatoleranssi sosiaalialan työväkivallalle. *Talentia-lehti* marras 12. <https://www.talentia-lehti.fi/nollatoleranssi-sosiaalialan-tyovakival-lalle/>. Viitattu 5.10.2022.
- Pulkkinen, Johanna 2021: Väkivallan uhan hallinta Suomessa sosiaali- ja terveydenhuoltoalan työssä. *Turun yliopiston julkaisuja D Medica-odontologica* 1546. <https://www.utupub.fi/handle/10024/151570?show=full>. Viitattu 14.10.2022.
- Pulma, Panu. 1987. Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Teoksessa: Suomen Puumalainen, Mikko 2019: Apulai-soikeuskansleri: Lastensuojelukanteluiden käsittely viivästynyt merkittävästi PohjoisSuomen avissa – käsittelyaika jopa neljä vuotta. *Kaleva*. Apulaisoikeuskansleri: Lastensuojelukanteluiden käsittely viivästynyt merkittävästi Pohjois-Suomen avissa – käsittelyaika jopa neljä vuotta | *Kaleva*. Viitattu 3.3.2023
- Pösö, Tarja 2010: Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalisesta rajasta. *Janus* vol. 18 (4) 2010, 324–336. <https://journal.fi/janus/article/view/50583/15324>. Viitattu 10.5.2023
- Pösö, Tarja 2016: Lastensuojelun kuva sosiaalisessa mediassa- lastensuojelu ja institutionaalinen raja. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Verkossa.pdf>. Viitattu 23.5.2023
- Raunio, Kyösti 2010: Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki. <https://www.ellibslibrary.com/book/951-662-923-7>. Viitattu 1.7.2023
- Rikoslaki (19.12.1889/39). Viitattu 3.3.2023
- Robson, Anna & Cossar, Jill & Quayle, Ethel 2014: Critical commentary: The impact of work-related violence towards social workers in children and family services. *The British Journal of Social Work* 44 (4), 924–936. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcu015>. Viitattu 2.2.2023
- Rostila, Ilmari 2001: Tavoitelähtöinen sosiaalityö: Voimavarakeskeisen ongelmaratkaisun perusteet. Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47920/SoPhi61_978-951-39-6498-6.pdf?sequence=3. Viitattu 23.2.2023
- Salminen, Ari 2011: Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppiin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. <https://osuva.uwasa.fi/handle/10024/7961>. Viitattu 1.5.2023
- Sisäministeriö 2021: Maalittamisen vastaisten toimien tehostaminen; Työryhmäraportti. Sisäministeriön julkaisuja 2021:3. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162834>. Viitattu 2.12.2022
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2014: Väkivallan uhka työelämässä. Työturvallisuussäännöksiä valmisteleva neuvottelukunta. Väkivallan uhka- jaoston raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:17. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74694/RAP2014_17_v%C3%A4kivallan_uhka.pdf?sequence=1. Viitattu 30.11.2022
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2022: Onko sinua uhattu työssäsi? <https://www.talentia.fi/talentia-lehti/onko-sinua-uhattu-tyossasi/>. Viitattu 28.2.2023
- Sosiaalihuoltolaki (30.12.2014/1301).
- Stanley, Janet & Goddard, Chris 2002: In the Firing Line: Violence and Power in child protection work. Viitattu 3.3.2023
- Talentia 2016: Väkipalalta sosiaalialalla liian yleistä – tavoitteena nollatoleranssi. <https://www.talentia.fi/uutiset/vakivalta-sosiaalialalla-liian-yleista-tavoitteena->

